

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΗΝ 1 ΚΑΙ 15 ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6β
(ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ «ΑΕΤΟΣ») ΤΗΛ. 21.081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΜΑΪΟΥ 1947
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1500 — ΑΡΙΘΜΟΣ 65

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάζονται : Ρ. Μωμπλάν, Κ. Βάρναλης, Γ. Λαμπρινός, Σ. Πατατζής, Θ. Καστανάκης, Ν. Βρετάκος, Ν. Παπᾶς, Μ. Λουντέμης, Π. Έρβέ, Τ. Χατζής, Σ. Βασιλείου, Βάσω κ. ἄ.

Π Ω Λ Α Ν Ζ Ε Β Ε Ν

RENÉ MAUBLANE

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ του καθηγητή Πώλ Λανζεβέν, τη νύχτα της 18 πρὸς 19 Δεκεμβρίου 1946, συγκίνησε βαθειά τὴ Γαλλία. Ὁ λαὸς τοῦ Παρισιῦ, πού σ' αὐτὸ γεννήθηκε στὴς 23 Ἰανουαρίου 1872, πήρε μέρος αὐθόρμητα στὴν κηδεαία πού τοῦ ἔκανε δημοσία δαπάνη ἡ κυβέρνησις τῆς Δημοκρατίας, γιὰ ν' ἀποτίσει σεβασμὸ σ' ἐναντίον τοῦ μεγαλύτερου τῆς σοφοῦς καὶ πύθ θαρραλέου πολίτου τῆς.

Οἱ φωτισμένοι ἄνθρωποι καὶ τὰ ἐλεύθερα πνεύματα ὁλόκληρου τοῦ κόσμου ἐνοιῶσαν τὸ χτύπημα ἀπ' τὸ χαμὸ τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου καὶ ξαίρουμε καλά πὼς ἡ Ἑλλάδα πήρε μέρος στὸ πένθος μας γιὰ τὴν κάθε πλήγμα στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, στὴν διάνοια καὶ στὴν ἐπιστήμη εἶναι πλήγμα καὶ γι' αὐτὴ τὴν Ἑλλάδα, τὸ λιγνὸν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἐπι εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη θὰ ἀκούσει μὲ συμπάθεια μερικὰς πληροφορίας καὶ σχόλια, πού δίνω γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πώλ Λανζεβέν.

*

ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια Παρισίων ἐργατῶν. Ποτὲ δὲν ἀπαρνήθηκε τὴν καταγωγὴν του καὶ δὲν πρόδωκε τὴν κοινωνικὴ τάξιν ἀπ' ἧν προέρχονταν. Στὸ οἰκογενειακὸν του ἀκριβῶς περιβάλλον, ὀφείλει τὴν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν γιὰ τὸν προσηγορευτὸν τῆς ζωῆς του. Ὅταν στὰ 1945 γιορτάστηκαν τὰ ἐξήντα τρία τοῦ χρόνου στὸ μεγάλο ἀμφιθέατρο τῆς Σορβόννης, ὁ Πώλ Λανζεβέν μὲς εἶπε :

« Ἡ αἰτία πού μ' ἔκανε νὰ πιστέψω, ὅπως καὶ τότε τοὺς ἄλλους ἐδῶ μέσα, πὼς ἔπρεπε νὰ μοιράσω τὴς δυνάμεις μου ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν δικαιοσύνην βρισκῆται δίχως ἄλλο στὴν ἀτιμωμένην πού μὲγάλωσα—τὴν ἐπομένην τοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἀνάμεσα σ' ἕνα πατέρα δημοκρατικὸν ὡς τὰ βῆθη τῆς ψυχῆς του καὶ σὲ μιὰ μητέρα ἀξιοσημειωμένην ὡς τὴ θυσία, ἀνάμεσα στὸν ἀξιοθαύμαστο αὐτὸν λαὸν τοῦ Παρισιῦ πού τὸν ἐνοιῶντα πάντα τόσο κοντὰ μου. Ὁ πατέρας μου, πού ὑποχρεώθηκε ἀθελᾶ του νὰ διακόψει τὴς σπουδὰς του στὰ δεκαοχτώ τοῦ χρόνου, μού ἐνέπνευσε τὸν πόθον τῆς μάθησης· αὐτὸς κ' ἡ μητέρα μου αὐτόπτες μάρτυρες τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς αἰματηρῆς καταστολῆς τῆς Κομμουνιστικῆς, ἔβαλαν στὴν καρδίαν μου μὲ τὴς ἀφηγήσεις τους τὴν ἀπέχθεια κατὰ τῆς βίας καὶ τὸ φλογερὸν πόθον γιὰ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην ».

Δὲ φοίτησε ποτὲ σὲ λύκειον, ἀλλὰ μετὰ τὴς σπουδῆς στὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον, κ' ἔπειτα σ' ἕνα ἀνώτερον πέτυχε πρῶτος στὴ Σχολὴν φυσικῆς καὶ βιομηχανικῆς χημείας τοῦ Παρισιῦ ἀπ' ἧν προέβηκε μηχανικός. Ἐνθαρρυσμένος δὲ ἀπ' τοὺς δασκάλους του πού εἶχαν διακρίνει τὴν καταπληκτικὴν του εὐφυῆ ἐτοιμᾶσιν μόνος του τὴν εἰσαγωγικὴν διατριβὴν γιὰ τὴν Ecole normale supérieure (χρειάστηκε γι' αὐτὸ νὰ μάθει τὰ λατινικὰ σὲ λίγες βδομάδας), ἤρθε πρῶτος στὴς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις καὶ στὰ 1897 ἔγινε ὑφηγητὴς τῆς φυσικῆς. Ἀφοῦ ἔκαμε ὑπερα συμπληρωματικὰς σπουδὰς στὸ ὄνομαστο ἔργαστήριον Cavendish τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ ἔξαναγύρισε στὴ Γαλλίαν ὑφηγητὴς - προπαρασκευαστὴς στὴν Ecole normale. Ὑστερὰ ἀναπληρωματικὸς καθηγητὴς, καθηγητὴς στὴ Σχολὴν φυσικῆς καὶ χημείας, ἐπίτιμος καθηγητὴς στὸ Κολέγιον τῆς

Ὁ RENE ΜΩΜΠΛΑΝ ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, καθηγητὴς τοῦ Λυκείου Ἑρρίκος ὁ 5ος, καὶ διευθυντὴς τοῦ γνωστοῦ φιλοσοφικοῦ περιοδικοῦ *Revue*, ἔγραψε τὸ ἄρθρον αὐτὸ εἰδικὰ γιὰ τὰ Ἐλεύθερα Γράμματα.

Γαλλίας, διευθυντὴς τῆς σχολῆς φυσικῆς καὶ χημείας, ἦταν ἐπίσης μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, μεγαλόσταυρος τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, μέλος πολυαριθμῶν ξένων Ἀκαδημιῶν καὶ πρόεδρος τοῦ Διεθνικοῦ Ἰνστιτούτου φυσικῆς Σολβαί.

ΔΕΝ εἶμαι ἀρμόδιος νὰ μιλήσω γιὰ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Λανζεβέν. Μὰ εἶναι γνωστὸ πὼς ὅχι μόνον ὑπῆρξε ἕνας ἀπ' τοὺς

πρῶτους καὶ ἀπὸ τοὺς λίγους σοφοῦς τοῦ Κόσμου πού κατέλαβε τὴ σημασίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀϊνστάϊν, ἀλλὰ ἀκόμα, ἀνακάλυψε ταυτόχρονα μὲ τὸν Ἀϊνστάϊν τὴς ἀρχὰς τῆς σχετικότητος. Ὅταν ἡ φυσικὴ ἦταν μπλεγμένη σὲ φοβερὰς δυσκολίας—τὴς δυὸ διαδοχικῆς κρίσεις τῆς σχετικότητος καὶ τῶν quanta⁽¹⁾—στάθηκε ἕνας ἀπ' τοὺς τέσσερεις—πέντε σοφοῦς χάρις στοὺς ὁποίους αὐτὸς οἱ κρίσεις πού μερικοὶ τὴς πίστευαν (ἢ ἔλπιδαν) θανάσιμες γιὰ τὴν λογικὴν ἐξήγησιν τοῦ κόσμου, δὲν ὑπῆρξαν παρὰ κρίσεις ἀνάπτυξης καὶ ἐπέτρεψαν τὴν μεγαλειώδη ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον δὲν θ' ἀναφέρω ἐδῶ παρὰ δυὸ παραδείγματα. Πρῶτον τὴν πολὺ δύσκολη καὶ σπάνια σύνθετη ἀνάμεσα πρὸ θεωρητικὸν μαθηματικὸν καὶ στὸν πειραματιστὴν. Ὁ Λανζεβέν εἶχε, ὅπως τὸ εἶπε ὁ φίλος καὶ ἐφάλληλος του Aimé Cotton « ὅλες τὴς ἱκανότητες ἐνὸς μεγάλου φυσικοῦ, ὅχι μόνον ἐνὸς ὑπολογισμοῦ θεωρητικοῦ μὲ μιὰ ἀξιοσημειωτὴν εὐχέρεια, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὴς ἱκανότητες ἐνὸς πειραματιστῆ, ἐφευρέτη νέων ὀργάνων ». Στὴν ἀρχὴν μηχανικός κ' ἔπειτα καθηγητὴς καὶ θεωρητικός, πέτυχε καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ κοινὸς σκοποὺς τὸ μυροπρίνακα καὶ τὸ ἔργαστήριον, σὲ μιὰ ἐποχὴν ὅπου πολὺ συχνὰ ἡ φυσικὴ μαθηματικὴ χάνει τὴν ἐπαφὴν τῆς μὲ τὴν φυσικὴν πειραματικὴν. Δὲ δέχτηκε ποτὲ ν' ἀποσπάσει τὴν λεγόμενὴ καθαρὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τὴν ἐφαρμοσμένην· ἡ σταθερὴ σύνθεσις τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς ὑπῆρξε τὸ ἀξίωμα τῆς ζωῆς τοῦ σοφοῦ, τῆς φιλοσοφίας του καὶ τῆς πολιτικῆς του δράσης.

Τὸ δεύτερον σημεῖον ὅπου πρέπει νὰ ἐπιμείνουμε, εἶναι ὅτι ὁ κατὰ λόγον τῶν προσωπικῶν τοῦ ἐργασιῶν ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἐπιβλητικὸς δὲν δίνει παρὰ μιὰ πολὺ ἀπλὴν ἰδέαν τοῦ πραγματικοῦ ρόλου τοῦ Λανζεβέν στὴν ἀνάπτυξιν τῆς φυσικῆς. Ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι ἐπιστημονοὶ εἶναι σύμφωνοι σ' αὐτό. Ὁ Ἀϊνστάϊν γράφει (σ' ἕνα ὄρατον ἄρθρον πού θὰ δημοσιεύσει ἡ «Revue» τὸν προσεχῆ Ἰούνιον):

« Τὰ βαρεῖα καθήκοντα πού ἀναλάμβανε μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν, ἐμπόδιζαν τὴς ἰδιαιτέρως ἀναζητήσιμες του ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν του ἐμφανιζόντουσαν περιοριστότερον στὴς ἐργασίας τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων παρὰ τὴς δικῆς του ».

Ὁ Georges Taissier, διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου ἐπιστημονικῆς ἐρευνας, ὑπογραμμίζει τὰ ὑπέροχα μαθήματα πού διδάξε στὸ Κολέγιον τῆς Γαλλίας καὶ στὴ Σχολὴν φυσικῆς καὶ χημείας καὶ πού δὲν ἐκδόθησαν ποτὲ :

« Ὁ Πώλ Λανζεβέν δὲν ἱκανοποιούνταν μόνον νὰ φωτίζει τὰ πύθ δίκτολα καὶ καινοῦργια προβλήματα τῆς φυσικῆς ἀλλὰ ἐδίδινε καὶ εὐκαιρίαν προσωπικῆς του ἀπόψεως,

1. Θεωρία πού παραδέχεται πὼς οἱ στοιχειώδεις μεταλλαγῆς τῆς ἐνέργειας δὲν συντελοῦνται κατὰ τρόπον συνεχῆ ἀλλὰ κατὰ τρόπον κλασματικόν.

RM Maublane

που πλούτιζαν το θέμα σε τέτοιο σημείο που πολλές φορές το μεταμόρφωναν. Πόσες από τις ιδέες του δοσμένες γεναιόδωρα από άκροαυτίου του υπήρξαν ή πηγή έρευνών και ανακαλύψεων που δίχως αυτόν δε θάβλεπαν το φως. "Αν κάποτε έκδοθην αυτά τα μαθήματα, καταταγμένα χρονολογικά, θα βρούμε σ' αυτά μια θαυμάσια μέθοδο εργασίας για τους σπουδαστές, ένα κεφαλαίως ντοκουμέντο για την ιστορία της φυσικής καθώς και για την ιστορία της σκέψης».

Αυτός ο ρόλος του σπορέα των ιδεών και η γεναιότητα με την οποία προσπαθούσε να φελέψει τους μαθητές του σχετική με όλες τους τις έρευνες είναι φανερό πως δεν θά χθρίσκον στο Λανξεβέν, αν υπήρχε μέσα του το ελάχιστο ίχνος εγωισμού, προσωπικού συμφέροντος ή ματαιοδοξίας. Η ιδιοφυία του επιστήμονα δεν θά γινόταν γνωστή τόσο πολύ αν δε στηρίζονταν στις έξοχες αρετές ενός ανθρώπου που η απλότητα του, η μετριεφροσύνη κ' η καλωσύνη του ήταν υποδειγματικές.

Ένας απ' τους πιστότερους συντρόφους στον άγώνα για την έλευθερία και τη δικαιοσύνη, ο αρχιτέκτονας Francis Jourdain μίλησε με αξέχαστα λόγια για την κλωσύνη του Πόλ Λανξεβέν.

«Ήταν καλός, όχι απλοϊκός, δηλ. δειλός, αλλά καλός δηλ. θαρραλέος. Λέγαν ο κ α λ ο ς Λ α ν ξ ε β έ ν ο χ ι σ π ω ς λένε ένα κ α λ ο παιδί αλλά καθώς λένε μία κ α λ ή γ ή ς, μία κ α λ ή σ υ ν ε ι δ ή σ η. Λέγαν ο κ α λ ο ς Λανξεβέν καθώς τονώνοντας τα χέρια προς μία φλόγα που ζεσταίνει και φωτίζει, λένε μία κ α λ ή φ ω τ ι ά».

*

ΑΛΛΑ ο Λανξεβέν δεν υπήρξε μόνο φυσικός και μαθηματικός. Δεν έπαψε ποτέ να συζητάει πάνω στις αρχές της γνώσης, για τίν κόσμο και τον άνθρωπο, για τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα. Από ιδιοσυγκρασία και άγωγή ήταν ρασιοναλιστής, όπως ήταν δημοκράτης και οι μελέτες του αδιάκριτα τον σπέρναν σ' αυτή του την πίστιση. Η ιδέα να έξευτελίστη η σκέψη μου, μ' οποιοδήποτε πρόσχημα, μπροστά σε κάποιο βυρσοπρόσο μοστίχο το λογικό ή σε κάποια έξ αποκαλύψως αλήθεια, του ήταν πάντα ξένη. Δεν επέτρεψε ποτέ στον εαυτό του να καταφύγει σε μια θεολογική ή μυστικιστική έρμηνεια.

Σπρώχνοντας το ρασιοναλισμό του ως την έσχατη λογική συνέπεια του, προσκολλήθηκε στο φιλοσοφικό υλισμό, αλλά όχι χωρίς να διαβλέπει τις δυσκολίες και τη σενοτόνια του μηχανικού υλισμού που άφρασαν κληρονομικά οι έγκυκλοπαιδιστές του XIII αιώνα. 'Απ' τη μία μεριά αυτή η μηχανική θεωρία για ένα αποκρυσταλλωμένο σύμπαν δεν του φαινόταν ν' ανταποκρίνεται στις νέες ανακαλύψεις και δεν έξηγοσε τίποτα γι' αυτή τη σταθερή και μεταβλητή κίνηση του σύμπαντος, για την οποία η εξελικτική βιολογία, η ατομική φυσική, και η κυματική μηχανική του δίδαν μια καθαρή γνώση. 'Από την άλλη μεριά αυτός ο μηχανικός υλισμός κυριαρχούμενος από έναν απόλυτο ντετερμινισμό του φαινόταν να καταλήγει, όπως έλεγε σε μια «παθητική στάση» σ' έναν «φαταλισμό», με το εξής παράδοξο: ότι η επιστήμη, αποτέλεσμα των αναγκών της πρακτικής ζωής, φτάνει στο αποτέλεσμα να άρνείται την ίδια δυνατότητα της δράσης». 'Επί πλέον ο μηχανικός υλισμός δεν του ίκανοποιούσε την ανάγκη, που αισθανόταν πάντα ο Λανξεβέν, να εργαστεί για να πραγματοποιήσει για τους ανθρώπους, όση περισσότερη ήταν δυνατή δικαιοσύνη, ευτυχία και έλευθερία.

Γι' αυτό ανάμεσα στα 1925 - 1931, βάλθηκε με νέους μαθητές, και πρό πάντων με το Jacques Solomon που έγινε άργότερα και γαμπρός του, να μελετήσει μια κοσμική θεωρία, το διαλεκτικό υλισμό, που του επέτρεψε να διαλύσει αυτές τις δυσκολίες και να ξεπεράσει αυτές τις αντιφάσεις.

Στις 3 Μαρτίου 1945 έλεγε στη Σερβόνη:

«Αυτές οι ιδέες προέκτειναν την πνευματική κληρονομιά που μας άφισε ο XIII αιώνας, μέσα στις νέες προοδευτικές γραμμές της ανθρωπότητας, προσαρμόζοντας τη στις καινούργιες συνθήκες. Τις εγγονομόνω γιατί με βόηθησαν να καταλάβω την εξέλιξη της δικής μου επιστήμης και να σπερώσω την έμπιστοσύνη μου στο μέλλο της ανθρωπίνης προσπάθειας».

Έτσι αυτός ο μεγάλος σοφός, στην κορυφή της δόξας, αναγνωρίζει και διακηρύσσει ότι μια μέθοδος σκέψης, που ακόμη δεν την είχε κατακτήσει απόλυτα, του επέτρεπε να βλέπει πιο καθαρά στην ίδια την επιστήμη, που της είναι ένας απ' τους βασικούς και να συνδυάζει τελικά τις απαιτήσεις της επιστημονικής του αναζήτησης με τις απαιτήσεις της πολιτικής του δράσης. Ξαναρχίζει λοιπόν τη διδασκαλία μ' ένα νεανικό ένθουσιασμό για να θεμελιώσει μια φιλοσοφία δλόκληρη «στο φως του μαρξισμού». Για να υπερσώσει και να διαδώσει αυτή τη φιλοσοφία θα έβρυνε στα 1939 την «Pensée» που θα την όνομασε «επιθεώρηση του σύγχρονου ρασιοναλισμού».

ΤΗΝ ίδια εποχή που αναλάμβανε αυτόν τον άγώνα της μαρξιστικής κριτικής στη Γαλλία, ο Λανξεβέν, που είχε πάντα άγωνα στεί για τη δικαιοσύνη και ενάντια στην καταπίεση, και που στάθηκε στα νεύματα του είναι απ' τους πιο φλογερούς άγωνιστές της υπόθεσης Νερέφους για την αναθεώρηση μιας συγγής απόφασης, έπερνε μέρος με πάθος στην έκστρατεια κατά του φασισμού, κατά του Χίτλερ, υπέρ της Ισπανικής Δημοκρατίας, ενάντια στην πολιτική του Μονάγου. Γι' αυτό υπήρξε κ' ένα απ' τα πρώτα θύματα της ναζιστικής επιδρομής του 1940.

Στις 30 Οκτωβρίου του 1940 οι γερμανικές αρχές κατοχής τον συνέλαβαν και τον έκλεισαν στις φυλακές Santé όπου σε λίγο τον αντίμασαν τέσσερες συνεργάτες του της 'Ακαδημίας των 'Επιστημών, οι Emile Borel, Aimé Cotton, Louis Lapieque και Charles Mauguin. Αυτές οι συλλήψεις έδωσαν το σύνθημα της 'Αντίστασης στο γαλλικό Πανεπιστήμιο, η συμβολή του γαμπρού του Jacques Solomon υπήρξε αποφασιστική (στα 1942 συνελήφθη κ' έκτελέστηκε στο Mont Valerien στο Παρίσι). Όταν στις αρχές του 1940 η διαμαρτυρία των καθηγητών, των φοιτητών και της γαλλικής κοινής γνώμης απέσπασε τους φυλακισμένους από τα κελιά τους οι ναζί κάμαν στο Λανξεβέν την 'Ιδιαίτερη τιμή» να του άποθουν ως ύποχρωστική διαμονή την Troyes και ο γερμανικός συνταγματάρχης Boechmebourg του έπτε:

«Έίστε το ίδιο επικίνδυνος για το χιτλερισμό όσο κι οι έγκυκλοπαιδιστές για την απόλυτη μονογρία του XIII αιώνα».

Το Μάη του 1944, ο Λανξεβέν πέρασε στην 'Ελβετία για να άποφύγει τη μανία των νικημένων ναζί: μετά την άπελευθέρωση, επιστρέφοντας στο Παρίσι, έγινε μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος για να πρέι τη θέση του γαμπρού του Jacques Solomon, και άργότερα δημοτικός σύμβουλος του Παρισιού.

Από τότε άπερωθήκα προπάντων στη διεύθυνση της κυβερνητικής επιτροπής για τη μεταρρύθμιση της εκπαιδευσης κ' ήθελε να πραγματοποιήσει «το μεγάλο έργο της θεμελίωσης της εθνικής μας άγωγής πάνω σε μια βάση άληθινά δημοκρατική και ανθρώπινη». Το όνειρό του ήταν να μην άφισει καμιά απ' τις δυνάμεις της εύφρας και του δημοκρατικού πνεύματος, που ένα εκπαιδευτικό σύστημα σαν το δικό μας βασισμένο ακόμα στα προνόμια του χρήματος κινδυνεύει να τις σπαταλήσει, και ν' άπαλλάξει τα παιδιά του λαού απ' τις σκληρές δυσκολίες, που ο ίδιος ξεπέρασε, με που μπροστά σ' αυτές τόσο άλλοι νικήθηκαν στην προσπάθειά τους ν' άποχτήσουν την άνώτερη μόρφωση. 'Αλλά καταβλημένος απ' τις δοκιμασίες του πολέμου και της κατοχής, πέθανε προτού τελειώσει το έργο του.

Μας άφινει τουλάχιστο, όπως τονίζε στην κηδεία του ο διάσημος μαθητής του Frederic Joliot - Curie την άνάμνηση και το περάδιμα μιας

«απ' αυτές τις σπάνιες ύπάρξεις, καμωμένες από φως και καλωσύνη, που άφίνουν στο πέρασμά τους απ' τη ζωή τ' αξέχαστα σημάδια των μεγάλων άρετων τους. Ο Πόλ Λανξεβέν υπήρξε μία από τις έξοχες αυτές ύπάρξεις, απ' αυτές τις ύπάρξεις που έμφανίζονται λίγες στον κάθε αιώνα, που με τη δημιουργική έφωτά τους, την έγνοια τους για να κάνουν γύρω τους το καλό, τη θέρμη τους για τις δικαίες υπεθέσεις, βρίσκονται έπικεφαλής της πραγματικής προόδου της ανθρωπότητας».

Μετάφραση : ΣΤΑΘΗ ΔΡΟΜΑΖΟΥ

Σ' όλες τις Χώρες έχουν ιδρυθεί εταιρείες φίλων του

ROMAIN ROLLAND

κι' έχουν έκδοσει όλα του τα έργα γιατί ο ROMAIN ROLLAND είναι ο αντιπροσωπευτικότερος συγγραφέας της εποχής μας.

Στη χώρα μας ο ROMAIN ROLLAND έγινε εύρύτατα γνωστός από την έκδοση του μεγαλουργήματός του

"ΖΑΝ ΚΡΙΣΤΟΦ",
και από τη

"ΜΑΓΕΜΕΝΗ ΨΥΧΗ",
που μόλις κυκλοφόρησαν οι έκδοσεις

ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Γιώργη Λαμπρινού

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ *

Ο Όλυμπος είναι το δοξασμένο βουνό της άρχαιας 'Ελλάδας, η κατοικία των άρχαίων θεών, το πάθος της άρχαιας ελληνικής λατρείας. Το κλέφτικο τραγούδι τ' άγνοει όλα τούτα που άπομεινουν ξένα κι άνεγνωρίστα στη σύγχρονη ζωή και πάλη του κλέφτη, του λαού. Ο Όλυμπος είναι και πάλι το δοξασμένο βουνό όχι πια για τους θεούς του, μα για τους κλέφτικους άγώνες:

«Ο Όλυμπος κ' ο Κισσάβος τα δυό βουνά μαλώνουν το ποτό να ρίξει τη βροχή, το ποτό να ρίξει γίνει ο Κισσάβος όλην βροχή κ' ο Όλυμπος το χύνει. Γυρίζει τότε ο Όλυμπος και λέγει του Κισσάβου: —Μη με μαλώνεις Κισσάβ, μπροστά Τουροκοπαγμένε που σε πατάει η Κονιαριά κ' οι Λαρσούνι άγάδες. Έγώ ειμ' ο γέρο Όλυμπος στον κόσμο ξακουμένους έρω σαράντα δυό κορφές κ' έξηντα δυό βουνούλες κάθε κορφή και φλάμπουρο, κάθε κλαδί και κλέφτης κ' σαν το παλόν' η άνοιξη κ' άνοιγουν τα κλαδάκια γεμίζουν τα βουνά κλεφτιά και τα λαγκάδια σκλάβων...»

Στον ποιητικό κύκλο της κλέφτικης επαναστατικής παράδοσης ο Όλυμπος παίρνει νέα θωρία. Είναι και πάλι τυλιγμένος στη δόξα που τον κάνει να φαίνεται «στον κόσμο ξακουσμένος» μα οι λόγοι τώρα είναι άλλοι, είναι ο κλέφτης, ο λαϊκός άγωνιστής που κρύβεται και παλεύει στις κορφές του με το ντουφεκι στο χέρι, και το φλάμπουρο σηκωμένο ψηλά και δεν σφίνει να πατήσουν τα έρα του χώματα οι άλλόφυλοι ξένοι δυνάστες. Ο Όλυμπος συμβολίζει το κάθε ελληνικό βουνό που δέχτηκε και φύλαξε την ήρωική κλεφτουργία κ' έγινε πεδίο ή όμοιόητο μάχης με τους μισητούς έχθρούς. Αυτή είναι η νέα δόξα του και μέσα σε τέτοια άποθέωση τον έβδε και τον τραγούδισε ο λαός μας. Το βουνό μένει το ίδιο, πάντα το ίδιο, από τ' άρχαία χρόνια ως τα νεώτερα, μα ή θωρία του άλλάζει κατά την ιστορική εποχή και κατά τη στάση των ανθρώπων άπέναντί του.

Νέα ζωή, όλοτελα νέα και νέα, όλοτελα νέα, τα πλάσματά της.

Ο κλέφτικος έπικός κύκλος μπορεί να χωριστεί σε τέσσερα μέρη: α) στα καθαρά κ λ έ φ τ ι κ ά, β) στα δίνονα δηλ. την εικόνα της ζωής και της αδιάκοπης πάλης του άνοποταχτού λαϊκού άγωνιστή, β) στ' ά ρ μ α τ ο λ ι κ ά που μάς δίνουν την εικόνα της πολεμικής παράδοσης του άρματολισμού με τον ίδιόμορφο χαρακτήρα της ζωής και της πάλης του, γ) στα ί σ τ ο ρ ι κ ά, που αναφέρονται στην ήρωική δράση ενός προσωπικού ξεχωριστού ή σ' ένα μεγάλο περιστατικό ιστορικής σημασίας (κυρίως επαναστατικά κινήματα) στη ζωή του έθνους και δ) στα Λ α ι κ ά που μιλάνε για την πάλη την κλέφτικη, γενικότερα τη λαϊκή, κατά της έσωτερικής κοινωνικής αντίδρασης του κοτζαμπασισιού. Όμως, όλες αυτές οι κατηγορίες δεν ξεκόβουνε όλοτελα ή μια από την άλλη μα ίσα - ίσα μπλέκονται ή μια μέσα στην άλλη κ' ένω χωρίζουν τον πυρήνα της ή κάθε μία, δε χωρίζουν άσπληρα τα σύνορά τους. 'Από το χαρακτήρα της ζωής, τραγούδια κλέφτικα έχουν στοιχειά άρματολικά και τ' αντίθετο, όπως και τραγούδια ιστορικά ή λαϊκά έχουν μέσα τους άρματολικά ή κλέφτικα στοιχεία.

Γιατί ο ραγιάς γίνεται άντάρτης, γιατί πάει κλέφτης στα βουνά; Θ' άπαντήσει το λαϊκό τραγούδι που θα ήρωοποιήσει το πρόσωπο, τον άνώμου άγωνιστή και θα έξιδανικέπει την πάλη του:

Νάουν το Μάη πιστικός, τον Άγυουστο δραγάτη και στην κοιλιά του χειμωνιά νάουνε κρασοπούλος. Μα πλιο καλά ταν νάουνε άρματολός και κλέφτης άρματολός μέσ' στα βουνά και κλέφτης μέσ' στους κλέμους.

Νάχα τα βόγια άδέρφια μου, τα δέντρα συγγένια να με κοιμάν οι πόδες μου, να με ξεπών τ' άρηθρία και στην κορφή της Λιάκουρας να κάνω το στανό μου να τρώω τουβάνια κομμά, σκλάβο να μη με λένε...

* 'Απόσπασμα από βιβλίο του συγγραφέα «Το δημοτικό τραγούδι» που θα κυκλοφορήσει σύντομα στις έκδοσεις της εταιρείας «Νέα Βιβλία».

Ο πόθος του λαϊκού παλικαριού είναι να ξεφύγει τη σκλαβιά, ν' άνεβεί στον έλεύθερο άνέρα του βουνού και κεί να τρώει τουρκικά κομμά, να πολεμάει δηλαδή και να θανατώνει τους τυράννους του τόπου του, χωρίς ν' άκούει πια την προσβολή του «σκλάβου». 'Από τις άτομικές χαρές της ζωής (πιστικός, δραγάτης, κρασοπούλος) τίποτα δεν τον συγκινεί τώρα γιατί όλα τούτα δε λύνουν κανένα γενικό πρόβλημα ζωής. Ο δυνάστης μένει δυνάστης και το σπαθί του κρέμεται φοβερό πάνω από το κεφάλι του ραγιά. Έρχεται ή ώρα της πάλης μαζί του. Μά είναι ακόμη πίσω, στο προαίτιο της προσωπικής ή ελάχιστα της θμαδικής δράσης. 'Ατομική λύτρωση ζητάει ο κλέφτης ώστε «σκλάβο να μην τον λένε». Δεν κατέχει ακόμη την άπια την έθνική στα λυρωτικά του όραματα.

Μά τούτο δεν έχει άλλη σημασία παρά χρονική μοναχία. Με τον καιρό οι κλέφτες θα γενούν μπουλούκια, θα πλάσουν τον όμαδικό βίο τους και θα ξανοιχτούν σε δράση όργανωμένη. Όσο και άνα τα έπιπέδο της πάλης χαμηλό, χωρίς άριθότητα έθνική μεγαλομένη με γενικούς σκοπούς και νόμους και με ίσχυρο έθνικό κέντρο, τα στοιχεία της όργανωσης και της σχετικής πειθαρχημένης ζωής είναι χρειαζόμενα γιατί δράση άντάρτικη, έστο και ξεκομμένη, σε μπουλούκια, δεν μπορεί ν' άνοιχτεί. 'Από την πείρα της ζωής αυτής και της πάλης βγήκαν οι άγραφτοι νόμοι της κλεφτουργίας. Έκεί μέσα, στη σκληράδα της αδιάκοπης μάχης και της άγριας ζωής, πλάστηκε ή άντρωσύνη του κλέφτη κ' ή όμορφιά της ψυχής του, τα δυό κεντρικά στοιχεία που συνθέτουν τη λεβεντιά του. Μίσος στους τυράννους, πόλεμος φοινικός, άφοβιά, θυσία, άντοχη στους κατατρεγμούς και στα βάσανα, ήρωικό αντίκρυσμα του θανάτου, αλλά και άρετή, καθαρή καρδιά, ψυχικό μεγαλείο.

Το καλοκαίρι είναι ποθητό κ' είναι όμορφο γιατί τότε ξανοίγεται πλατεία κ' έλευτερη ή κλέφτικη δράση, ο χειμώνας έρχεται αδιάφορος, μπορεί και μισητός, γιατί θα άναγκάσει την κλεφτουργία να λουφαξει:

Παιδιά πήγ' ο χειμώνας, παιδιά πήγ' ο χειμώνας πόναν τα φύλλα απ' τα κλαδιά, ξεκοιάναν τα λημέρια παιδιά μου να σκοοιάσουν, να γίνουμε μονοϊνία πιάστε τους φίλους τους πιστούς και τους πιστούς [κουμπάρους] παιδιά να ξεχειμάσουν και τούτον το χειμώνα...

Η χειμωνιάτικη κακοκαιρία θα σκορπίσει και θα κρύψει κοντά στους «κουμπάρους» κοντά δηλ. στους ραγιάδες, τους κλέφτες, μα όλος ο άγονος καιρός θα περάσει με την κρυφή λαχτάρα νάρθει κάποτε ή άνοιξιάτικη καλωσύνη για να ξαναρχίσει ή άνελέπη με τον τυράννο πάλι:

Θέλιτε δέντρα άνθιστε, θέλιτε μαρμαίτε στον Γιοιο σας δεν νάθωμαι μαϊνέ και στο δροσιό σας μόν' καρποσό την άνοιξη τάμορφο καινοκαίρι ν' άνοίξει ο γαυρός και γη δένια, τα λικνίσουν τα λημέρια να βρούν οι βλάχοι στα βουνά, να βρούν οι βλάχοι ποδεις να ζώσω το σπαθί μου, να πάω το ντουφεκι να πάω δίπλα τα βουνά, δίπλα τα καταράγια να βγώ στις Γκούρας τα βουνά, στα κλέφτικα λημέρια για να σοορίσω κλέφτικα λημέρι σε λημέρι να μάσω τα μπουλοϊκια μου που τάχω σκοοισμένα να πάω να παρησώμε ναδιά τα τουρογορούμια να κλάρουν μάννες για παιδιά, γυναικές για τους άντρες...

«Η ζωή της κλεφτουργίας είναι σκληρή, έχει βάσανα πολλά και μεγάλα μέσα σε πολέμους αδιάκοπους χωρίς άνασασμό, μέρες και νύχτες γιομάτες άγωνία και λαχτάρα. Ο άνώμου λαϊκός ποιητής θα τραγουδήσει τον καυμό της:

Παιδιά σαν θέτε λεβεντιά και κλέφτες: να γινήτε νάμνα να ροιήσετε να οά: όμολογήσω της κλεφτουργίας τα βάσανα και το σπαθί να ντέγια Μαύρη ζωή που κάνουμε νάμεις, οι μαυροί κλέφτες ποτέ μας δεν άλλαζουμε και δεν άποροροούμε όμεις στον πόλεμο, τη νύχτα καρπούλι. Δώδεκα χρόνος έκαμα στους κλέφτες κατεπάνο: ζεστό ψωμί δεν έφαγα, δεν πλάγιασα σε στέγμα τον ύπνο δεν έχόρτασα, τον ύπνο τη γυνάδα το χέρι μου προκοφέρα και το σπαθί μου σπάζομαι και το καρποφιάμι μου σαν κόρη άγκαλιασμένο.

Μά οι κλέφτικοι καυμοί είναι πολλοί. Ο πόλεμος, τα βάσανα, οι κίνδυνοι, ο θάνατος. Όλους θα τους περάσει έλαφροπατώντας. Ο λυρωμός είναι Ιδανικό άνώτερο που κάνει για τον άγωνιστή τον τραχίο δρόμο του άνοιχτή θημοσύνη. Έρχεται κάποτε το σύντομο διάλειμμα, ή ποθητή ξεκούραση, το χαροκόπι:

Καλώς άνταμωθήκαμε νάμεις οι ντεσιλήδες να κλάρουμε τα ντέγια μας και τα πατάτονα μας πάλε καλές άντάμωσες, πάλε ν' άνταμωθούμε στον Άγιο Λιά στον πλάτανο, ψηλά στο κρονόμο: πόνουν οι κλέφτες σόνου κ' οι καπιανιστάι, πόνουν άρμιά και ψόνουε, κλάρα συγγιμένα πόρουν και γίνω κροσι από το μονοστήρι κ' έχουν τη Γκόλφω στο πλεύσο και τους κροναί [και πόνουν].

Κι' ο κατεπάνος τους μιλάει κ' ο κατεπάνος λέει: —Για φάτε, πείτε βρε παιδιά, χαροίτε να χαρούμε τούτον το χρόνο τον καλό, τον άλλο ποιος το ζάισε, για ζούμε, για πεθαίνουμε, για σ' άλλον κόσμο πάμε.

Και το χαροκόπι λοιπόν του κλέφτη λικνύνεται από τη βαρεία προσηομή. Ο θάνατος πάντα γυρνάει άπάνω του. Άς φάνε κι άς πιούνε κι άς χαρούμε τώρα που εινε ζωντανοί γιατί το άυριο ο κλέφτης δεν το γνωρίζει. Σε κάποιο βουνό, σε κάποια ρεματιά, σε κάποιο όγχο ή σε κάποιο διάσελο, παραμονεύει πάντα το φαρμακερό βόλι του έχθρού. Η χαρά κι ο θάνατος μπλέκονται κι άγκαλιάζονται σε κοινή πορεία μέσα στην κλέφτικη ζωή και πάλη. Η ώρα θάρθει κάποτε που το πικρό βόλι θα κόψει το νήμα της ζωής του. Όμως και βαρεία λαβωμένος δε θα δειλιάσει και ψυχουα, ώντας θα άντικρύσει το χάρο και θα χαίρετίζει τη ζωή παλληκαρίσια:

«Ο ήλιος έξασίλινε κ' ο Άήμος παρογγέινει Σόριε παιδιά μου στο νερό, φωνιά να φάε' άπόψε και σ' άμωράκη μ' άρημιά, έλα κάπτε κοντά μου να σοβ χαροσό τάματα να γένεις κατεπάνος.»

Παιδιά μου μη μ' άφίνετε στ' έρημο τον τόπο για πάστε με και σάστε με ψηλά στην κούνα θούση που ναι τα δέντρα τα δασιά, τα πνευραλατιένα κόμπε κλαδιά και σπαδίζε μου και βάλτε με να κάσω και φέρετε τον πνευματικό να με ξεουλογησει για να τού πω τα κριμάτα δα' ζω κωμωμένα δώδεκα χρόνια άρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Και βράλε τα γαντζάια σας φκιάτε σ' όρο κιβούρι να ναι πλατό για τάματα μακρό για το κοντάκι και στη δεξιά μου τη μοιά ν' άφίστε παραθύρι να μπάινει ο ήλιος: το ποτι και το δροσιό το βράδυ να μταινοβγαίνουν τα σουλιά, της άνοιξης τ' άρηθρία και να πονάν οι γέμορρες να με κλημωθάνε.

Την ώρα του κινδύνου, της μάχης και, πάνω απ' όλα, του θανάτου, φαίνεται ο άνθρωπος. Οι δειλοί θα κλάψουν, οι μαραζωμένοι θ' άπελιπαστούν, μα οι άντρωμένοι της ψυχής θ' άντικρύσουν το θάνατο παλληκαρίσια, όπως τον έχθρο την ώρα της μάχης — έχθρο και τούτον άνελέητο. Η πάλη μοναχία πλάθει τον άνθρωπο παλληκάρι, τον άρματούνη με ρώμη ψυχική και τον όδηγει να στέκεται με ακατάβλητο θάρρος μπροστά στη ζωή ακόμη και στην κατάλυση της. Τέτοια είναι ή κλέφτικη επαναστατική ζωή. Πάει το μαράζι, ο φόβος, ή ταπεινή άφρωστημένη ψυχή. Ο κλέφτης έτσι βλέπει το θάνατο — στερνή του πάλη. Λαβωμένος και πεθαίνοντας δυό δράματα κυκλώνουν τη φαντασία του: ή ζωή κι ο πόλεμος. Την πρώτη την άποχρητάει και τόσο βαθεία είναι ή άγάπη του γι' αυτήν που θέλει στο κιβούρι του άνοιχτό παραθύρι για να χαίρεται την άνοιξη και τις όμορφες γυναίκες. Το δεύτερο δεν τον άφίνει ούτε και μέσα στον τάφο κι ο πόθος του είναι ν' άποχτήσει μακρό και πλατύ κιβούρι για να μπορεί να στέκει όρθός να πολεμάει και δίπλα να γεμίζει. Πολεμάει — κι ο θάνατος που έμαθε να περιφρονεί, τον παραστέκει. Πεθαίνει — κι άφίνει τη στερνή πνήση του πολεμώντας. Νά ο τέλειος τύπος του κλέφτη που άνεβαίνει σε Ιδανικό τύπο ανθρώπου για να καταξιώσει τη ζωή.

Νεοελληνική λογοτεχνία Ο ΒΑΛΤΟΣ Σ. ΠΑΤΑΤΖΗ

ΗΤΑΝΕ παλιό το σπίτι κι' έσκυβε λίγο προς τα μπρός. Κοίταγε σκεφτικά το δρόμο που, περνώντας μέσ' απ' το βάλτο, έφτανε πέρα από τη θάλασσα. Τά ξεβαμμένα του παρθύρα ήταν κλεισμένα μέσα νύχτα. Έμοιαζε, αλήθεια, μ' έναν άνθρωπο που έζησε πολλά χρόνια και κουράστηκε πιά να βλέπει τον παράλογο κόσμο. Κλείνει τότε τα μάτια του και καρτερεί σωπικά το θάνατο. Έχ! Πόσο άργει κι' αυτός κάποτε!

Η πόρτα σ'έναε καθώς την έπαιρνε. Η μεγάλη αδερφή βγήκε από κεφαλόκαλο. Με κοίταξε δίχως έκπληξη, με το ίδιο εκείνο στεγνό βλέμμα που μου πάγωνε τη ράχη όταν ήμουνα μικρός. Κι' όμως, είχε δέκα πέντε χρόνια να με ιδεί.

Απ' όση το χέρι της μηχανικά και με καλωσόρισε άνοηχα. Ύστερα είπε:

- Πήγαμε μέσα.
- Πού τόν έχουν; τη ρώτησα.
- Έκει, στο βάθος.
- Είναι σωβούρι;
- Σήκωσε τους ώμους της και είπε.
- Θα σου φέρω τσάι — θέλεις;
- Χριστόγελο.
- Φέρε μου, Άρτεμις. Τώρα πιά δεν ρίχνω μουκιές στο τσάι.
- Προχώρησα από στενό διάδρομο, πόρτα. Μόλις σήκα στο δωμάτιο ή μικρή αδερφή τινάχτηκε έπνοο. Λέν είχε τίποτα. Τέντωσε μοναχά το στομάχι της μέσα και με κοίταξε ού ναύουνα φάνασμα.
- Η δεύτερη αδερφή έσκυψε πάνω απ' το προσέφυλο του γένου που λυγοκοιτότανε και φώναξε δυνατά:
- Ο άνηψιός σου
- Ο γέρος άνοιξε άργά-άργά τις στερογγυλες ματάρες του και με κοίταξε λοξά. Άναστένανε δύο φορές και μουγγύρισε μέσ' απ' τα δόντια:
- Κρακία, κορακία— κι' έκλεισε πάλι το μάτι του.
- Ρώτησα τη δεύτερη αδερφή πότε τόν ξαναβρήκε ή κρίση. Μου έλεπε πως πάει μια βδομάδα και πως τώρα είναι άλλοτελα παράλυτος. Μονάχα τα βλέφρα του μπορούσε να κουνάει άκοια.
- Ο γέρος άνοιξε τα μάτια του και με κοίταξε έπιμονα. Τέλος μουρμούρισε:
- Μυρίστηκε φορήμι έ;
- Για μένα το λές θείε;
- Γι' όλους σας. Όλοι είσαστε κορακία. Και τούτες έδω, όλες καρτεράνε να πάσουν το βίος μου προικία για να παντρευτούνε. Έ λοιπόν... Δεν θα παντρευτήτε ποτέ, λυσασμένες. Δέν το θέλει ούτε ο Κύριος.
- Η μικρή αδερφή είχε πλέρει τα δάκρυλά της και τα στριφογύριζε.
- Στο πρόσωπό της ήτανε άπλωμένο ένα άκαθόριστο παραπονο.
- Το βλέμμα της ήτανε μακρινό και σβημένο. Σε κοίταξε κι' έλεγες πως και προσπαθούσε να θυμηθεί.
- Τη χαμογέλασα:
- Λοιπόν Άγγέλα...
- Ο πατέρας... ψιθύρισε.
- Σκέφτηκε λίγο να δέν μόρφος να βρει τίποτε να πει.
- Α... μη στεναχωριέσαι. Έγώ είμαι μαθημένος από τις βροσιές του. Κάθισο.
- Δέν πειράζει, είπε. Και κοκκίνισο.
- Πάντα κοκκινίζεις εσύ, Άγγέλα.
- Τάχσο. Κοίταξε γύρω της σασισμένα και ξαφνικά έσπρωξε, την πόρτα και βγήκε έξω.
- Η Άρτεμις μουφερε το τσάι και στάθηκε όρθια με τις πλάτες άκουμισμένες στον τοίχο.

Η δεύτερη αδερφή κάτι ήθελε να με ρωτήσει. Μόλις όμως άνοιξε το στόμα της ο γέρος την κοίταξε άγρια για να πάψει.

— Πότε θα φύγεις; με ρώτησε αυτός.

— Θα μείνω μερικές μέρες.

— Χμ... Θα μείνεις κορακία... Θα μείνεις όσο που να πεθάνω έ;

— Όχι. Έγώ δέν τός εα καλά— καλά πως σε ξαναβρήκε.

— Άσε τις ψευτιές κουτοχρηιάτη. Τόξερε. Όλοι σας το ξέρετε.

Κι' όλοι σας κάνατε μετόνοες για να τα νιάξω—τούτες οι σκύλλες προπάντων. Όμως πως θα γίνει άφορ δέν το θέλει ο Κύριος;

— Η Άρτεμις χαμογύριחה και είπε με μια φωνή άρρωμάτιστη.

— Όσοι δέν ρίχνεις πιά μουκιές στο τσάι...

— Ο γέρος είχε γουρλώσει τα μάτια του και κοίταξε πέρα. Θά σκεφτόταν κάτι που τόν άνασκότωνε, γιατί είδα δυο φορές τα μάγουλά του να κάρουν κάτι σπασμούς—σάν τη σάρκα του σφαγμένου ζώου διαν ε ι α άκόμο λειστή.

— Ρουφούσα το τσάι και σκεφτόμουνα τα χρόνια που περσίναε.

Μέσ, απ' το τζάμι έβλεπα τη νύχτα που γλυστρούσε ήμερα πάνω απ' τις καλαμιές του βάλτου. Ο βραδυνός άγέρας έφερνε το κουρασμένο τραγουδι κάποιου φυλάκα— απ' αυτούς που λένε άμνανέδες άσταμάτητα, ξαπλωμένοι άνάσκελα πάνω στα προχώματα.

— Η Άρτεμις άναψε μια μικρή λαμπρίτσα και την άκούμπησε μπροστά στο παρθύρο. Κι' ύστερα έμειναν πάλι κι' οι δυο άσάνετες με τα χέρια σταυρωμένα μπροστά στο στήθος. Φορούσαν μαύρες ορμπές με άσπρο δανιελίνιο γιακαβάκι—όπως τότε.

Δέ μου φάνηκε νάχουν γεράσει περισσότερο. Έτσι τις θυμήθηκα πάντα. Θαρρώ πως είσαστε γρηές απ' τα είκοσι πέντε τους χρόνια. Μόνο που τώρα ή δεύτερη αδερφή φορούσε και γυαλιά. Πόσο πιά κρύο ήτανε το βλέμμα της πίσω απ' τους φακούς!

— Τις μισούσα τότε γιατί με βασανίζανε και με ταπεινούσαν στα μάτια της Άγγέλας. Είμαι στο στήθος της Άγγέλας. Έρχόμουνα κάθε πρωί και την έπερ ά για να πάμε στο σχολείο. Ζούσε άκοια ή μάνα τους. Αύτη μας έβαζε τσάι και τρώγαμε προτού να φύγουμε. Μ' άρεσε, αλήθεια, να ρίχνω μουκιές μέσα στο φλυτζάνι μου. Η Άρτεμις όμως έλεγε πως αυτό ήτανε χωριτιά και πως είναι γουρουνί εκείνος που λένε το τσάι του σά γουρουνί. Τελίωνε πάντα τη γκρίνια της με την προσηφεία πως όπωσδήποτε θα καταλήξω ένας άθεος λούστρος.

— Έκανα όλα τα θελήματα του σπιτιού γιατί ο γέρος δέν άφηνε τις γυναίκες να βγουνε έξω. Όταν νύχτωσε δέν τις άφηνε ούτε και στο κατάγυ να κοιτηθούν—έκει που ήσαν τα βορέλια με το κρσάι. Μιλούσαν όλοι τους μ' έναν τυφλό φόβο γι' αυτό το κατάγυ. Δέν μπορούσα τότε να καταλάβω το φόβο τους. Άργότερα έμαθα πως κάθε νύχτα, στις δώδεκα άκριβώς, άκούγεται στο κατάγυ το μουγγύρισμα μιας γυναίκας που την πνίγουν. Ήτανε, λέει, ή Άντωνία, ή μοναδική αδερφή ταύ γένου. Την έπνιξε ο πατέρας της γιατί παραστράτησε.

Μόνο ή Άγγέλα δέ φοβότανε το κατάγυ. Όταν όμως γυάλασε लगάκι της έλεπε πως έκει σ'έναντα τη νύχτα και κοιμάται, κάτω απ' το σανό, το μεγάλο νερόφιδο του βάλτου. Ήτανε χοντρό σάν το πόδι του πατέρα.

Σε λύνει πρώτα κι' ύστερα σε τρώει τραγανιστά-τραγανιστά όλη τη νύχτα. Από τότε ούτε ή Άγγέλα κατέβαινε κάτω.

Μονάχα τις γιορτές και τις Κυριακές βγαίνανε έξω: Τις έβαζε στη σειρά και τις πήγαινε στην έκκλησία. Όλα τ' άλλα χρόνια άκούψαν κάτω απ' τόν ήσκιο του σωπικού τρόμου που άπλωναν στο σπίτι τα σμυτά φρούδια του γένου.

— Τα κορίτσια έβγαίναν τα δειλινά στα παρθύρα. Από κει έβλεπαν άραιομένα τους περαστικούς και πέρα, το βάλτο και τη θάλασσα. Όταν όμως άρχισαν να γερονάε δέν έβγαίναν ούτε στο παρθύρο. Οδτε στην έκκλησία πήγαιναν πιά. Κλείνονταν στο δωμάτιο με τη τζαμαρία, όπου έλεγαν τα εικονίσματα, κι' έκαναν άτέλειους προσευχές. Κάποτε ψέλνανε φοβισμένα. Και συχνά κλαίγανε.

— Όλα αυτά τα είχα συνειθίσει και μου φαίνονταν πολύ φυσικά. Τίσος ναίναε και γώ κει μέσα για πάντα, αν δέν έκανε ή θεά μου τη βέρα του. Άποφασίναε να φτιάξουν μια πύλα στον άγιο-Φανούριο, για να τους φανερώσει που βρίσκεται το χαμένο δαχτυλίδι. Κι' άλλες φορές είχανε φτιάξει τέτοιες πύλες. Τότε όμως έτυχε να διαβεί ή Άρτεμις ένα φυλλάδιο για τις πύλες του άγιου Φανουρίου. Αυτό έγραφε πως ο Άγιος θέλει τις πύλες του ζυμωμένες με άμλιτη νερό και πιπιλισμένες με τριμμένο καρδί.

— Η Άρτεμις κατέβηκε να πιάσει ή άμλιτη νερό και μένα μ' έστειλαν ν' άγοράσω τα καρδιά. Τάπερα σ' ένα πλεχτό καλάθακι και τ' άκούμπησα στη μεγάλη τραπέζα. Τότε τ' άγαπούσα και γώ τα καρδιά—τούλάχιστον όσο κι' ο άγιος. Είπα στη θεά μου να μου δώσει κάνα-δυο. Κείνη τη στιγμή νερόβρινε ή Άρτεμις με τ' άμλιτη νερό. Άπλωσε τα νύχια της σά ναθέλε να μου βγάλει τα μάτια.

— Είναι του άγιου τα καρδιά, ούρλιαξε.

— Έγώ τα κοίταξε λυπημένα και δίχως να το θέλω μουρμούρισα:

— Όλα;

— Η Άρτεμις άγρίωσε πιά πολύ και σουφρώσε τα μούτρα της—έτσι όπως έκανε πάντα όταν ήθελε να μου πει πως θα γίνω άθεος λούστρος.

— Τότε ή δεύτερη αδερφή άδαχώσε τα χείλη της με φοικη και είπε:

— Άρτεμις... Μήλωες!

— Έκείνη πάγωσε.

— Άλήθεια... Μήλωες!

— Μ' έρτισο τρεις φορές κι' ύστερα έχσο το μιλημένο νερό. Πήρε το σαμνί και κατέβηκε να πιάσει άλλο.

— Η δεύτερη αδερφή κοσκίνισε τ' άλεφρι. Έμένα μ' έβαλαν να σπάσω τα καρδιά. Και κει που τσάπαξα έχσοσα δυο-τρια στην τσέπη μου. Η Άρτεμις ξαναγύρισε με το στομνι. Όταν με έδρε γούρλωσε τα μάτια της φοβότανε μήπως μιλήσει πάλι και γι' αυτό κρατούσε τα χείλη της κλεισμένα σφιχτά. Κοίναγε τα χέρια της σαν τρελή ή και μουείχανε την πόρτα.

— Έφυγα χορηπιδώντας πάνω στη σκάλα. Άλλά κάτω στην πόρτα καθότανε ο γέρος ξαπλωμένος σέ δυο καρέκλες και ρουφούσε ήλιο και κρσάι. Με σταμάτησε:

- Γιατί πηδά; έσαι στις σκάλες με;
- Δέν πηδάω θείε, μουρμούρισα.
- Πηδάς, μπόσταρδε, πηδάς. Οί σκάλες είναι φτιαγμένες από σάνιδο και σπάζουν. Χμ... Μήπως έχεις σ' άχοφρι σου σκάλες για να ξέρεις πως σπάζουν...
- Σοφνικά πρόσεξε πως ή τσέπη μου

φούσκωνε. Σούφρωσε τα μούτρα του και με κείνη τη βραχνή φωνή που ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Έλα πιά κοντά...

— Άρτισα να τρέψω. Έχσοσε τη χειροούλα στην τσέπη μου, έβγαλε τα καρδιά και τα κοίταξε με μεγάλη άπορία.

- Τ' είναι ταύτα ο;
- Καρδόν, τραυλίνα.
- Το βλέπω τσογλάνι πως είναι καρδόνια. Όμως... Σ' έστειλαν ν' άγοράσεις καρδόνια;
- Να μεταφορούη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.

— Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.

— Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.

— Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!

— Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.

 - Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
 - Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
 - Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
 - Κι' έδειξε έμένα.
 - Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
 - Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
 - Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
 - Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
 - Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
 - Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

«Κύριε, ο τον λοιπών συνδοκιστών λαβών τον εν αίματι χείρας μολύναντα...»

— Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσω πιά σέ κείνο το σπίτι.

— Την άλλη μέρα ή Άγγέλα ήθεσε μοναχή της στο σχολείο. Είχε δέσει στα μαλλιά της τη γαλάζια κορδέλα που ήξερε πόσο μ' άρεσει.

— Μόλις με έδρε χαμογέλασε φοβισμένα και μου έλεπε πως είχα έγω ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Δέν της είπα ούτε μια λέξη ως το μεσημέρι.

— Όταν σκολάσαμε περπατούσαμε άμλιτοι κίμποσο δρόμο. Τέλος εκείνη πήρε την άπόφαση και έλεπε δειλά, χωρίς να με κοιτάξει:

- Η μητέρα με ρώτησε γιατί δέν πέρασε σήμερα το πρωί.
- Καλά έκανε και σέ ρώτησε ή μάνα σου.
- Ναί, μωροπούλη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.
- Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.
- Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.
- Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!
- Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.
- Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
- Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
- Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
- Κι' έδειξε έμένα.
- Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
- Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
- Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
- Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
- Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
- Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

«Κύριε, ο τον λοιπών συνδοκιστών λαβών τον εν αίματι χείρας μολύναντα...»

— Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσω πιά σέ κείνο το σπίτι.

— Την άλλη μέρα ή Άγγέλα ήθεσε μοναχή της στο σχολείο. Είχε δέσει στα μαλλιά της τη γαλάζια κορδέλα που ήξερε πόσο μ' άρεσει.

— Μόλις με έδρε χαμογέλασε φοβισμένα και μου έλεπε πως είχα έγω ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Δέν της είπα ούτε μια λέξη ως το μεσημέρι.

— Όταν σκολάσαμε περπατούσαμε άμλιτοι κίμποσο δρόμο. Τέλος εκείνη πήρε την άπόφαση και έλεπε δειλά, χωρίς να με κοιτάξει:

- Η μητέρα με ρώτησε γιατί δέν πέρασε σήμερα το πρωί.
- Καλά έκανε και σέ ρώτησε ή μάνα σου.
- Ναί, μωροπούλη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.
- Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.
- Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.
- Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!
- Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.
- Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
- Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
- Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
- Κι' έδειξε έμένα.
- Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
- Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
- Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
- Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
- Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
- Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

«Κύριε, ο τον λοιπών συνδοκιστών λαβών τον εν αίματι χείρας μολύναντα...»

— Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσω πιά σέ κείνο το σπίτι.

— Την άλλη μέρα ή Άγγέλα ήθεσε μοναχή της στο σχολείο. Είχε δέσει στα μαλλιά της τη γαλάζια κορδέλα που ήξερε πόσο μ' άρεσει.

— Μόλις με έδρε χαμογέλασε φοβισμένα και μου έλεπε πως είχα έγω ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Δέν της είπα ούτε μια λέξη ως το μεσημέρι.

— Όταν σκολάσαμε περπατούσαμε άμλιτοι κίμποσο δρόμο. Τέλος εκείνη πήρε την άπόφαση και έλεπε δειλά, χωρίς να με κοιτάξει:

- Η μητέρα με ρώτησε γιατί δέν πέρασε σήμερα το πρωί.
- Καλά έκανε και σέ ρώτησε ή μάνα σου.
- Ναί, μωροπούλη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.
- Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.
- Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.
- Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!
- Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.
- Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
- Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
- Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
- Κι' έδειξε έμένα.
- Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
- Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
- Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
- Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
- Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
- Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

«Κύριε, ο τον λοιπών συνδοκιστών λαβών τον εν αίματι χείρας μολύναντα...»

— Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσω πιά σέ κείνο το σπίτι.

— Την άλλη μέρα ή Άγγέλα ήθεσε μοναχή της στο σχολείο. Είχε δέσει στα μαλλιά της τη γαλάζια κορδέλα που ήξερε πόσο μ' άρεσει.

— Μόλις με έδρε χαμογέλασε φοβισμένα και μου έλεπε πως είχα έγω ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Δέν της είπα ούτε μια λέξη ως το μεσημέρι.

— Όταν σκολάσαμε περπατούσαμε άμλιτοι κίμποσο δρόμο. Τέλος εκείνη πήρε την άπόφαση και έλεπε δειλά, χωρίς να με κοιτάξει:

- Η μητέρα με ρώτησε γιατί δέν πέρασε σήμερα το πρωί.
- Καλά έκανε και σέ ρώτησε ή μάνα σου.
- Ναί, μωροπούλη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.
- Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.
- Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.
- Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!
- Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.
- Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
- Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
- Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
- Κι' έδειξε έμένα.
- Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
- Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
- Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
- Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
- Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
- Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

«Κύριε, ο τον λοιπών συνδοκιστών λαβών τον εν αίματι χείρας μολύναντα...»

— Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσω πιά σέ κείνο το σπίτι.

— Την άλλη μέρα ή Άγγέλα ήθεσε μοναχή της στο σχολείο. Είχε δέσει στα μαλλιά της τη γαλάζια κορδέλα που ήξερε πόσο μ' άρεσει.

— Μόλις με έδρε χαμογέλασε φοβισμένα και μου έλεπε πως είχα έγω ήξερα πάντα πως έσπασσε, μουρμούρισε.

— Δέν της είπα ούτε μια λέξη ως το μεσημέρι.

— Όταν σκολάσαμε περπατούσαμε άμλιτοι κίμποσο δρόμο. Τέλος εκείνη πήρε την άπόφαση και έλεπε δειλά, χωρίς να με κοιτάξει:

- Η μητέρα με ρώτησε γιατί δέν πέρασε σήμερα το πρωί.
- Καλά έκανε και σέ ρώτησε ή μάνα σου.
- Ναί, μωροπούλη...
- Χό... χό... Σ' έστειλαν νά...
- Και λοιπόν του λόγου σου πήρες τη δεκάτη σου, έ;
- Άρτισα να κλαίω. Αυτός με κρατούσε απ' το γιακά και φάνηκε για μια στιγμή πως δέν ήξερε τί να με κάνει. Γρήγορα όμως το βρήκε κι' άστασαν τα μάτια του. Έπιασε με τ' άριστερό του χέρι ένα καρδί και τ' άτσάσε με την παλάμη του πάνω στο κουρεμένο μου κεφάλι. Ύστερα, καθώς τσίριξα, έχσοσε το σπασμένο καρδί με τα τσούφια στο στόμα μου.
- Φας τώρα να χορτάσεις, λιμάρη— μου έλεπε.
- Η πύλα, ώστόσο, έγινε περίφημη. Χτύπησε είδω στον ύπνο της τη μάνα του Άγιου. (για ν' άγιάσει) αυτή γίνονται οι πύλες). Τις έλεπε λοιπόν πως δέν είχε φάει νοστιμότερη πύλα στη ζωή της—στο θάνατό της δηλαδή, γιατί μονάχα όταν πέθανε άρχισαν οι άνθρωποι να της φτιάχνουν πύλες. Τότε που ήσαν ζωντανή την είχανε κυλίσει σέ κάποιον μουρτζέλο.
- Για τη βέρα όμως δέν έλεπε τίποτα ή μάνα του Άγιου Φανουρίου. Οδτε κι' ο γυός της έκανε κουβέντα σέ κανέναν.
- Και το άλλο βράδυ μουείχταν όλοι στη μεγάλη τραπέζα κι' ήσαν άμλιτοι κι' άπελιτισμένοι. Η Άρτεμις άναστένανε. Η θεά μου ρώτησε τα κορίτσια μήπως είχανε τα ρούχα τους όταν ζυμώσαν την πύλα. Όχι, ήσαν και οι δυο καθαρές.
- Έγώ διάβαξα με την Άγγέλα, στη γιορτή. Το βιβλίο μας έγραφε: «Άστεροσκοπείον του Ρήνουιτε». Η Άγγέλα λοιπόν ύποστήριζε πως αυτό ήτανε τυπογραφικό λάθος και πως το άστεροσκοπείο λέγεται Γκρήνουιτε. Έγώ τόνησακα πολύ άνόητο αυτό. Της είπα πως τα βιβλία δέν κάνουν ποτέ λάθος και της έξηγήσα πως το άστεροσκοπείο λέγεται Ρήνουιτε γιατί βρίσκεται κοντά στο Ρήνο!
- Η Άγγέλα δάγκωσε το μολύβι και κοίταξε το ταβάνι.
- Ρήνος... Ρήνος... Που είναι ο Ρήνος;
- Τότε ο γέρος χτύπησε με δύναμη το μέτωπό του και φώναξε:
- Αυτό, είναι—τι τον φυλάτε δώ μέσα;
- Κι' έδειξε έμένα.
- Τι έκανε πάλι; είπε ή Άρτεμις.
- Έκλεψε καρδόνια του άγιου—το τσογλάνι.
- Καρδόνια του άγιου! είτανε και οι τρεις με φοικη.
- Ναί, ναί. Τι ν έπιασα στην πόρτα. Κι' μεζ, περιμύνομε να... Φου! Ξέρετε πόσα μίλλα έχει φάγει τώρα από δώ μέσα ο άγιος;
- Ά ά τον κακούργο, είπε ή Άρτεμις.
- Ο γέρος σηκώθηκε και τρέμοντας απ' την όγη μ' άρπασε άμειλκτα από το σβέχο. Μ' έουρε σάν άγι μέσα στη τζαμαρία. Έκει με γονάτισε μπροστά στον άγιο και μ' έβαλε να πό σαράνια φορές τόν

— Πήγαμε μέσα.

— Πού τόν έχουν; τη ρώτησα.

— Έκει, στο βάθος.

— Είναι σωβούρι;

— Σήκωσε τους ώμους της και είπε.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΠΑΡΙΣΙΝΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ

Παρίσι, Απρίλης του 1947.

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Είναι ωραίο το Παρίσι τώρα με την άνοιξη. Μόλις που υποχωρεί ο χειμώνας. Μόλις που γλυκαίνουν οι μέρες. Μόλις που χρυσίζει το ηλιοβασιλέμα από τα μπουλεβάρτα. Μόλις που γίνεται, με την καλοκαιρία, μία σιωπηλότερη, ιδιαίτερη μέρα στις άλλες του Λουξεμβούργου. Μόλις η ζωή συλλαβίζει ένα καινούριο μάθημα για τον έρωτα, για την ήδονη, για την αβύρνη έλπιδα. Όλα μόλις, μόλις... Διακριτικά, πολιτισμένα, με ευγένεια σεμνή. Το Παρίσι αναπνέει σιγά, με το λαό του, με τη σφαίρα του, με τη χαρά και με τα πάθη του, με τις δόξες του που τις σηματοδοτούν οι ιστορικές πλατείες, τ' αγάλματα, οι περίφημοι δρόμοι, η φτωχολογιά του, η φοιτητάρια του, τα ζευγάρια του έκαινα που σταματούν, προχωρούν και πάλι σταματούν για μία ατελείωτη επιλογή άσπασμων. Πόσο οι άνθρωποι αυτοί ξέρουν ότι κάθε στιγμή είναι μία μάχη του καθημερινού ανθρώπου ενάντια στον αλόγιο θάνατο! Και στήνουν τη μάχη. Και την κερδίζουν, έστω και για μία ώρα, με το φιλμη της γυναίκας, με το κρασί, με το βιβλίο, με τα τρία αυτά όπλα, που και ήλιου.

Όστόσο εκείνη η ήττα του 1940, εκείνη η ανεκδιήγητη προσοία της δεξιάς, βαρβαίνει ακόμη στη βήλη της Γαλλίας. Βαριάνουν επίσης και τα πέντε χρόνια της γερμανικής κατοχής που δεν ήταν όπως σ' έμας μία έχθρη, βάρβαρη παρουσία, αλλά ένας πειρασμός πνευματικού λακεδισμού. Θαυμάσιοι γάλλοι συγγραφείς και καλλιτέχνες φτάσανε να πιστέψουν πως ήταν ορισμός της μοίρας να συνεννοηθούν και να συνεργαστούν με το αίσχος της Ευρώπης: τη ναζιστική Γερμανία.

Τού πειρασμού αυτού τα κατάλοιπα παραμένουν ακόμη ως σήμερα, κλαδώνονται διαθέτουμε για να σταθούμε στην ύψη του πελάγου.

— Δεν πολεμήσαμε, μου λέει ένας φίλος φίλος μου Γάλλος, δεν πολεμήσαμε στα 1-40. Όχι από βλακεία. Άλλα έπειθε η χώρα μας έκανε ως σήμερα πολλά. Μεγάλη πείρα. Πολλά ιστορία. Χύμα ο καρτεσιανισμός. Τώρα... Τους πολέμους τους κάνουν οι τύραννοι και τους υποβόσκουν οι ήλιθιοι. Έμεις δεν είμαστε τύραννοι. Ούτε, βέβαια, αυτοί είναι διαπιστώσεις που πρέπει να τις κάνει κάθε αληθινός φίλος της Γαλλίας, που τη γνώρισε και την έζησε στα 25 προπολεμικά της χρόνια.

Η γαλλική παραγωγή στη λογοτεχνία, στις εικαστικές, στο θέατρο, δεν παρουσιάζει τίποτε το καινούριο. Αδύνατη είναι η αιλία που σιωπούμε κι έμεις σ' αυτές εδω τις άναποκρίσεις μας.

Νέα δημιουργία δε βλέπουμε πουθενά. Όστόσο, και θεότυφος αν είσαι ακόμη, όφειλεις να σημειώσεις την πνευματική-στην πνευματική και καλλιτεχνική πραγματικότητα της Γαλλίας. Οι κάποιες της μόδας, φιλοσοφούσες τάχα, κατευθύνσεις δε θα υπήρχαν αν δεν είχε συμβεί το πεντάχρονο δράμα της κατοχής. Οι «υπαρξισμοί» των Σάρτρ και των Καμύ είναι, κατά την ταπεινή μας γνώμη, σημάδια εκείνου του μαύρου καιρού. Πλέγματα κατωτέρω της που ζητούν την απολύτρωση τους, χωρίς να μπορούνε να τον επιτύχουν. Η Γερμανία, σέρνοντας από μεταπολεμικό δλεθρο τα εκφυλισμένα στρατεύματα της, άφηκε το δηλητήριο της έγκραλης της θολούρας και την κουρελαρία του φιλοσοφούμενου κοινοπομοίου της.

Τητα του σημερινού γαλλικού κοινοού.

Παρ' όλη την έλλειψη του χαρτιού ή εκδοτική κίνηση άποτέλει αληθινό όργασμο. Κάπου 35 μυθιστορήματα, γαλλικά και ξένα (άπ' όλες τις χώρες) εκδίδονται κάθε έβδομάδα. Το λογοτεχνικό βιβλίο πουλιέται όσο δεν πουλήθηκε ποτέ. Ξέρω ένα ταπεινό βιβλιολογείο, που τώρα μόλις άνοιξε στο Μπουλεβάρτο του Σαιν Ζερμάν, και που μέσα σ' ένα μήνα έκανε μισό εκατομμύριο πώληση. Είχε δηλαδή ένα καθαρό κέρδος 163.000 γαλ. φρ. (έπειθε εδω άνακαθε τα βιβλιολογικά ποσοστά είναι 33% φρ.). Όπως τα χασαπέια και τα μανάρικα σ' άλλες χώρες, εδω άνοιγουν τα βιβλιολογία σε κάθε γωνία.

Στους πιο μεγάλους δρόμους. Στους πιο άσημαντους. Ο Γάλλος διαβάζει, διψά για μάθηση, όσο σε καμμία έποχη της ιστορίας του. Οι πνευματικές άπολαύσεις έχουν δημοκρατικοποιηθεί, έχουν γίνει κτήμα και του ταπεινότερου πολίτη.

Τά ίδια και με το θέατρο. Για νάβρεις θέση σ' ένα καλό θέαμα (άκόμη και στον κινηματογράφο) πρέπει ή να νοικιάσεις τη θέση σου μέρες πριν, ή να κάνεις ούρα άρες κάτω από τη βροχή.

Τό ίδιο και για τις εκθέσεις.

Η εκθεση του Βαν Γκόγκ έχει άνοιξει κάπου δυό μήνες τώρα και για να μπεις μέσα πρέπει να παλαιώσεις, να χτυπηθείς, να μεταχειριστείς τα ψαλλίδα και τα άεροπλανικά κόλλα του Τζιμ Λόντου. Είδοτε ποτέ σας ούρα κόσμο, κάπου τριάντα μέτρα, έμπρός στην πόρτα μιας εκθέσης; Εδω τό βλέπεις. Άμα πάρεις μία έφημερίδα για τα «άειοθέατα» του Παρισιού, θα βρεις πως γίνονται συγχρόνως κάπου δεκαπέντε-είκοσι εκθέσεις. Και σ' όλες τρέχει τό κοινό. Άμα ρωτήσετε τους εδω ειδικούς, σας άπαντούν ότι ποτέ τό ενδιαφέρον του κόσμου δεν ήταν τόσο μεγάλο για τις τέχνες. Ποτέ τόσο πλούσιο και για τα ξένα πνευματικά δημιουργήματα. Ο Γάλλος που, πριν από τον πόλεμο, με την όμφαλοσκοπία του και τον έθνικό του έγωκεντρισμό έμοιαζε σαν άνυπόφορος έπαρχιώτης, ένδι-αφέρεται σήμερα για τη λογοτεχνική παραγωγή και της πιο μακρινής χώρας.

Τό ξένο μυθιστόρημα, τό ξένο διήγημα, ή ξένη ποίηση ενδιαφέρουν ένα τέτοιο πλήθος Γάλλων, ώστε οι περισσότεροι νέοι εκδοτικοί οίκοι ειδικεύονται στην έκδοση έργων της άλλοδαπής. Αυτοί οι οίκοι έχουν δώσει ένα έντονότερο ρυθμό στην κίνηση του γαλλικού βιβλιολογείου.

Η οικονομική κρίση στο ρούχα, στα δέρματα, ακόμη και στα τρόφιμα (ή άποχη του άγοραστή έμπρός στις νέες τιμές που δε θέλει να τις ξαίρει και να τις παραδίνει) είναι μεγάλη. Κι όμως ή ζωή του βιβλίου, του θεάτρου, των εκθέσεων, έχει μία πρωτοφανή πληθωρικότητα.

Οι αριθμοί, σχετικά με τό βιβλίο, που τους δίνει ή έπίσημη στατιστική και που τους μεταδίνω ύπεύθυνα είναι άξιοι προσοχής.

Στη Γαλλία, πριν από τον πόλεμο υπήρχαν 500 εκδοτικοί οίκοι. Αδύτη τη στιγμή άπό τον 1500 και 120 αιλίσεις για την ίδρυση νέων εκδοτικών οίκων. Τόν τελευταίο χρόνο βγήκαν στη Γαλλία 7.500 βιβλία. Στις Ένωμένες Πολιτείες 6.500, βιβλία...

Αυτοί οι δυό τελευταίοι αριθμοί ερύθουν και έξηγούν την άβυσσο άνάμεσα στους πνευματικούς λαούς και στους άλλους... Και κατά σύμπτωση θυμάμαι τη φράση του Σόμερσετ Μώμ (που είναι άγγλοβάρφος άνηρ άπό τό μυθιστόρημά του, «Η Κόψη του Ξυραφιού»: «Όπωςδύποτε, πρέπει να τ' όμολογήσουμε, ή Γαλλία είναι ή μόνη αληθινά πολιτισμένη χώρα».

Τό άχτιβοδύλημα της Γαλλίας, όταν μι-

λάς με τους ξένους έπισκέπτες της, τους Άγγλους, τους Άμερικανούς, τους Σουηδούς, τους Έλβετους κ.τ.λ., βλέπεις ότι είναι κυρίαρχο, έστω κι αν έρχεται αυτό άπό τό παρελθόν κι άπό τη σημερινή παραγωγή.

Όστόσο, ή παραγωγή αδύτη έχει κάποιους παρήγορους σταθμούς. Ίδιατερα στον κινηματογράφο: Ταινίες όπως «Η Μάχη των Σιδηροδρομικών», «Τα παιδιά του Υπερώου», «Η Πεντάμορφη και τό Χήνος», «Τό κλουβί με τ' άηδόνια», τό «Φαρμακείο» τελευταία, άφήνουν παραάγγελες πίσω τους την άνάλογο άμερικάνικη παραγωγή.

Στό θέατρο, βέβαια, ή «Τρελλή του Σαγιώ» με τό Λουί Ζουβέ ήταν για κάθε ένημερωμένο άνθρωπο μία σκληρή άπογοήτευση. Ο Ζάν Ζιρναντό, μετά θάνατον, ό λαμπρός συγγραφέας του «Σίγκριαντο», ό ίδρυτης του θεάτρου του λόγου, έδινε μία φλόγα, κακόχυμη, παρωδία του έαυτού του. Οι τεράστιες εισπράξεις που σημείωσε δεν μπορούνε ν' άλλαζον τη γνώμη μας. «Η Τρελλή του Σαγιώ» τό ξαναλέμε, είναι ένα άπό τα πιο κούφια, τα πιο λογοδιάρροια έργα της γαλλικής δραματοουργίας των τελευταίων είκοσιπέντε χρόνων. Η πρωταγωνίστρια, ή Μαρκερίτ Μορενό, έφερε με έμπειρία μπουλεβαριέρικου θεατρού, ό Λουί Ζουβέ μία έκλαικευμένη μίμηση του ίδιου έαυτού του - πανάθλιο ζευγάριμα εύκολίας και χρηματοθρίας. Μία άπιδαστική σειρά παραστάσεων όπου ένα καλοταγισμένο άκροσπήριο γέμισε κάρνα την αίθουσα, έκοιμάτο κατά τη διάρκεια της παράστασης και χειροκροτούσε έξαλλο όταν τό ζυγούσε ή πώση της αούλας.

Άλλα άμέσως ύστερα, ό ίδιος αυτός Ζουβέ, που έδειχνε χρωατοχημένους καλλιτέχνες μέσα στα χειροκροτήματα της «Τρελλής του Σαγιώ», παρουσίασε τό έξαίρετο γνωστό δράμα του Κλωντέλ: «Ο Έδαγγελισμός της Μαρίας». Μία παράσταση που ή γοητεία της ξεπλανε πολλά άμαρτήματα. Ο Ζουβέ, στο ρόλο του Άν Βερκόρ, έδωσε τις έκπληκτικότερες έφεδρες του ταλέντου του. Όταν τον έβλεπες, όταν τον άκουες, ένιωθες να σε διαπερνά ή άνατριχίλα της μεγάλης τέχνης και πίστευες, με τό δικό σου, πως τό κείμενο του Πώλ Κλωντέλ δε θα είχε πια τό δικαίωμα να τό προφέρει κανένας άλλος ήθοποιός. Ιστοί και πουθενά. Είταν ή κύρια κλωντέλιανή αίσθηση που, με τό λόγο και με την κίνηση, άποκάλυπτε τό άριστα άπόκρυφά της: Τά έκανε κοινό κτήμα.

Όπως λέγαμε, ή Γαλλία έχει λυτρωθεί σήμερα (ίσως χάρη στην ήττα) άπό τό πιο άντιπνευματικό προπολεμικό της έλλάττωμα, την όμφαλολατρεία. Όσοδύποτε δευτερεύουσα κι αν είναι τούτη τη στιγμή ή δική της παραγωγή, τό γεγονός ότι γλύτωσε άπό τό βαρύτερο, τό πιο ένδουχικό της έλλάττωμα, τον έγωκεντρισμό της, είναι γεγονός μέγα. Είναι μία ύπόσχεση άνανέωσης για τό άμεσο και τό άπότομο μέλλον.

Όπως οι εκδοτικοί οίκοι, τό ίδιο και τό θέατρο θεωρούνε τιμή τους να παρουσιάσουν μία ξένη λογοτεχνική προσάθεια. Νά τη φροντίσουν και να τη διαδώσουν. Ο τίτλος του ξένου, που είτανε άλλοτε μειωτικός, σήμερα είναι άφορμή κατανόησης και φίλας.

Τά «Θεϊκά Λόγια» του Ραζόν ντελ Βάλλε Ίνκλαν και ό δημοφύγος του δεξιόμοιου ποιητή Φρεντερίκο Γκάρσια Λόρκα «Τό Σπυτικό Μπερναντά», καθώς και τό «Γάτα ποτικού και για ανθρώπους» του Σαίντιμπεκ, παρήσαν περίου αληθινές δόσεις μέσα στην παθητή θεατρική ήρεμία. Άπό τά γαλλικά, πρέπει να σημειώσουμε τό έργο ένός νεωτάτου συγγραφέα, του Μωρίς Κλαβέλ, «Εμπρηστές». Είναι ένα δραματογράφο που ξαίρει να γράφει, ξαίρει να μιλεί, να παρατηρεί και ξαίρει έπίσης (πράμα σπάνιο για τους θεατρικούς άντρες, συγγραφείς και ήθοποιούς) ξαίρει να σκέπτεται.

Τά τελευταία βραβεία, τό περίφημο των Γκονγκούρ που τό πήρε ό Ζάν-Ζάκ Γκωτιέ με τό «Ιστορία ένός μικρού έπισόδιου», καθώς και τό φεμινά που τό πήρε ό Μισέλ Ρομπιντά με τό «Ο Καρός της μεγάλης ύπομονής», πέρασαν άπαρατήρητα. Τόσο για τό γαλλικό κοινό όσο και για τό ξένο.

Έντύπωση κάνουν τά δυό ποιητικά βιβλία του Ζάκ Πρεβέρ «Λόγια» και «Ιστορίες».

Ο Ζάκ Πρεβέρ, φυσιογνωμία ξεχωριστή στη γαλλική κινηματογραφική προσπάθεια, (ό εύφύεστερος συγγραφέας, μαζί με τον Ζανσον, του κινηματογραφικού διαλόγου), λογαριάζεται σαν ένας ποιητής που φέρνει στη λογοτεχνία έναν καινούριο τόνο. Έναν ύπερπολιτισμό ζωής, μίαν ειρωνία πάνω άπό τους άγώνες, ένα πνεύμα που δεν πιστεύει σε τίποτε και που γελά για τά πάντα. Μεταφράζουμε ένα άπό τά ποιήματα, τό πρώτο, που βρίσκεται στις «Ιστορίες» του:

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΠΟΧΗ

Μία εύρωση γής
Ένα φεγγάρι καλόπαιδο
Μία φιδένη θάλασσα
Ένας ήλιος γλαστός
Όπως αγνάνει τό νερό
Οι κοιλίες δπως ο καιρός
Και τ' άόρατα δια της γής
Κοιμώμπε στο μύα τους κέρι
Ποιές κολοκάχι ποιές γεμωμιά
Ποιές άνοιξη ούτε φθινοπομιά
Πανού και πάντα κολοκάχι
Όπου ό Θεός διαγμύνει από τον έπίγειο παράδεισο
Άπ' αυτά τά χρησιμοποιήματα παιδιά

Ο ΒΑΛΤΟΣ

(συνέχεια από την 17 σελίδα)

— Πολλές φορές σάφηνια να φύγω μία νύχτα και να πνιγώ εκεί, στα σάπια νερά.
— Ά... Έσύ γιατί να πās εκεί κάτω να πνιγεις;
— Έτσι. Δεν ξέρω γιατί μου πρηνούσε άπ' τό μυαλό αυτό.
— Δεν κατάλαβες. Λέω γιατί να πās; έσύ στο βάλτο; Πνίγεται εδω. Είναι και δω μέσα βάλτος και σάπια νερά.
Γύρισε με κοίταξ. Ύστερα είπε — Έτσι που λές...
Στάσασε. Σε μία στιγμή άκούμπησε τό κεφάλι της στον ώμο μου κουρασμένα. Και τότε είδα πως έκλαιγε.

ΤΟ παράθυρο μιλώσε για τό χρόνο άπό πέρασαν άσπονησθε ή Άρτεμις και μās φώμασε. Είχαμε σωρώσει ραμπίες μέσα στο δωμάτιο του γέρου. Η Άγγέλα είπε πως θα γότανε σε λίγο...
Ήτανε πολύ χαρούμενος ό γέρος. Με ρώτησε αν αγαπάει και ό Γκρήνιους τη σούτα όπως την αγαπούσα και γώ. Ύσ εσα έφαισε γιατί ζημύθησε πως δεν είχαν πιάσει κοσμή.

Τότε μίλησε μέσα και ή Άγγέλα. Χωμογούσε κ' ήτανε χυμένο στο πρόσωπό της ένα παρξένο φως— έτσι σα να κινείε πίσω από τά μάτια της ένα καντήλι που προτού οβύσει τινάζει κάπου-κάπου τη φλόγα του με μίαν άπελειωμένη προσπάθεια να τζήσει ακόμη λίγο, ακόμη λίγο...
Στά μαλλιά της είχε δώσει τη γαλάζια κορδέλλα.
— Άνηψέ, είπε έπίσημα ό γέρος. Κατέβα μόνος σου κάτω και δοκίμασε όλα τά βαρέλια. Έγώ όμως σου λέω να πιάσεις άπ' τό πεντάχρονο κρυσί. Αυτό άνασταίνει και πεθινόμενο Έκανα να τού πώ πως δεν έπινα ποτέ μου κρυσί. Η Άγγέλα όμως σιθήςε μπροστά μου χαμογελώντας.
—Θά σου φώ ίσα έγώ, είπε.
Πήρε τό λιδοδύχανο και κατέβηκε κάτω. Σκέπαζε με την παλάμη της τη φλόγα για να μην την σβήσει ό άέρας. Σήν πόρτα σταθήκαμε. Έγώ κοιτάξα άφωρμμένα τη γαλάζια της κορδέλλα. Χαμογέλα ε κι έφερε τό χέρι της μηχανικά πάνω στο μαλλιά της. Και τότε ό άέρας έσβησε τό φως.
— Όου. Έχεις σπύρα; με ρώτησε.
— Όχι. Έσύ;
Λίστασε μία στιγμή και ψιθύρισε.
— Όχι και γώ.

Π' ούτε τον είδα ούτε τον άκουσα ποιές
Ο Θεός πάει γυρνώντας από έργοστάσια δουλειά
Λοιπαί για τον ίδιο για τό φίδι του
Μά δεν υπάρχει και έργοστάσιο
Υπάρχει μόνο
Μία εύρωση γής
Ένα φεγγάρι καλόπαιδο
Μία φιδένη θάλασσα
Ένας ήλιος γλαστός
Κι ό Θεός με τό έρωτό του γεμίζει
Άγαθόλοπος σαν πάντα
Πού τον ξελέμωσα να γεμωμιά

Αυτό τό ποίημα, στην κακίστη του εδω μετάφραση, δείχνει τό κατά δύναμη τις τελευταίες τάσεις (ειρωνία, καυστικότητα, λυρισμό παγερό) άρκετών ποιητικών κύκλων εδωτέρω Δίνει τον τόνο τους. Τουλάχιστο την ήχο τους.

Μά την τελευταία ώρα, ή συζήτηση άνογει για τό έργο του Ζουλ Ρομζαίν «Τό έτος Χίλια» που τό άνέβασε προχτές, στο θέατρο Σάρα Μπερνάρ, ό θιασος του άκαταπόνητου Σάρλ Ντυλέν.

Τό χτυπά ή άριστερά, γιατί ή στάση του Ζουλ Ρομζαίν πριν και κατά τον πόλεμο δεν είτανε περιφρόνη. Θέλησε να δοκιμάσει τό παχνιδι ένός πολύ έξυπνου άνδρώπου, να μεταφέρει στη ζωή και στο πολιτικό έπίπε-

— Γιατί σηκώθηκες; ρώτησε ό γέρος.
— Θά φύγω.
— Έλα Χριστέ και παναγιά! Έσύ, γιέ μου, δεν βάλεις μπουκιά στο στόμα σου.
— Πόθ θα πās;
— Πέρα από τό βάλτο—είτα άφαιρέμνα.
— Ο γέρος γέλασε ψεύτικα και με κοίταξε με ταραχή.
— Χί... Χί... Πέρ' άπ' τό βάλτο! Νόστιμος είσαι άνηψέ... Δοκίμασε καθόλου τό πεντάχρονο;
— Δεν θέλω.
— Άνηψούδι κουτό... Άπ' αυτό δίνουμε στον παλα και φτειάχνει τη μετάδοση... Δεν θα φύγει. Μόνος πές μου: Πότε θα τον φέρεις εκεί-νον για να τού δείξω τη σάλα;
— Τόν Γκρήνιους;
— Ναι.
— Δεν θα τον φέρω ποτέ.
— Ο γέρος κοκκίλωσε. Η Άρτεμις, που έτρογε τη σούτα της άθόρυβα, άφησε τό κουτάλι της και με κοίταξε. Και μόνια τό ξερά μάτια της δεύτερης άδελφής μου φάνηκε πως χαμογέλισαν διαβολικά πίσω άπ' τους φακούς τους.
— Δεν θα τον φέρεις... Δεν θα τον φέρεις... Ψιθύρισε ό γέρος.
Τόν λυπήθηκα. Τού είπα μαλακά.
— Δεν χωριάζεται. Μούζε δώσε τη συνταγή για τους κόλπους.
— Ά... ά... Άφού είναι έτσι... Χριστέ μου! Γιατί δεν μιλάς; Άμα έχεις τη συνταγή... Χι Όσο για τη σάλα... Έγώ λέω πως μονάχα ό Θεός μπορεί να την διαβάζει.
— Άνοιξε την πόρτα και σκεπτόμνα να σαν ή ψέμα να φουρνίσω στο γέρο Λοάριμα να τού πώ να βάλει κοπανισμένο κρεμμύδι στις μαζχάλες του, ή να κάνει έντριβές με μονάγιο—και τέτοια.
Τότε όμως είδα, πίσω άπ' τη ζαμπαρία, την Άγγέλα που προενυχότανε γουανιστή. Έκλαιγε με λυγμούς.
— Πές μου τη συνταγή, πές μου τη συνταγή μούγκρισε ό γέρος.
— Η πνιγμένη όργη που κόλλησε στο στήθια μου τινάχτηκε σα λαβα ήφαίστεου. Κι είχα την ίδια τυφή ήφαίστεου που κάπου πού κλείνει μέσα της ή λάβα.
— Θέλεις τη συνταγή, έ;
— Ναι, ναι.
— Άκου λοιπόν: Θά πάρεις τον άγιο Φανούριο, θα τον κοπανίσεις στο χυμάνι και θα τον πνίεις σε τρεις δόσεις—γέρο συζημμένα.
Προτού φύγω ή Άρτεμις σηκώθηκε, σούφρωσε τά μούτια της όπως τότε και είπε: «Άθεε λούτρο...».

δο την έπιτηδειότητα των βολζακικών ήρώων, ένός Βωτρέν π.χ. ή ένός Ραστινιάκ. Δεν τά κατάφερε. Άντι να μείνει ένας λαμπρός δραματικός συγγραφέας, που ή παγκόσμια σκηνή τό όφειλε τό «Γιατρό Κνός», γύρεψε να παίξει πραινέοντα ρόλο στην πολιτική. Πελάγωσε, και ή άριστερά, όπως είπαμε, τον χτυπά με τό δικό της.

Παράλληλα του χτυπά κ' ή δεξιά. Όχι για τη διαγωγή του, που της είναι προσφιλής αλλά γιατί «Τό έτος Χίλια» είναι μία σάτρα του κλήρου και της έκκλησίας. Όπου ή δεξιά έξοργίζεται.

Άλλά τό έργο είναι γραμμένο από ένα αληθινό συγγραφέα, πράμα που τό είχαμε ξεσυνειθισει. Έχει στιγμές άνατριστητικής κομικότητας, πράμα που τό είχαν ένταρσίασει οι έρλοσοφίες των διαφόρων Σάρτρ. Παίζεται άπό ένα μεγάλο ήθοποιό, τό γρηγόρι Σάρλ Ντυλέν, κι άπό ένα νεώτατο, τον Ντυφιλό, που ύπόσχεται πλείστα στο κεφάλαιο της θεατρικής τέχνης, που μάς την είχαν γελωτοποιήσει οι καμποτισμοί των ποικίλων Ζάν-Λουί Μπαρό. Μ' ένα λόγιο, άπολαμβάνουμε στο «έτος Χίλια» μία καλλιτεχνική πραγματοποίηση που θυμίζει τις καλύτερες στιγμές του προπολεμικού θεάτρου.

Ο ΑΦΕΝΤΗΣ ΦΡΑΜΠΟΥΖΑΥ

(Παλιό λαϊκό τραγούδι της Γαλλίας)
Γυναίκα πήρε άφέντης Φραμπουζαύ.
Πολύ μικρούλα, μινιάνος όσο ζει.
Όργη πολύμο, κινάει για τον όχιό δέν ήρθε πίσω πών άπό χρόνια όχτιο.
Πάει στο σαράϊ, έρω και σφαλιγτό.
Τήνε ζητάει μωρόνιμα καιρό.
Πάει στο Παρίσι, τη βόηκε στο γορό.
— Μωρή γυναίκα, τί μου ζητάς εδω;
— Με παλιόγρια ρουσιό και πηδό.
— Μωρή γυναίκα, δεν έχεις άντρα; πές!
— Έχω χροήνη καιτέ με τον φουό.
— Μωρή γυναίκα, πατάτα τό χαβά.
— Ξένη, ποίος είσαι και κραίνεις έτσι δά;
— Άντρας σου είμαι, ό άφέντης Φραμπουζαύ.
Τήνε βουτάει και φεύγουμε μαζί.
Πάει στο σαράϊ, τη σγάει σαν άνι.
Με την όπιόβηλα τον τάφο της άνοιει.
Τι λέει ό μύθος, αν έχεις νιούδι;
— Η για γυναίκα θέλει τον άντρα νιό.
Μετάφραση Κ. ΒΑΡΝΑΑΗ

Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ

(* Απόσπασμα)

Νίκου Α. Παππά

Μάννα μου Καστανιώτισσα μάννα μου άρχοντοπούλα
βλέφα με τὰ βαρειά προικιά σὲ κέρδισε ὁ πατέρας
καὶ γέμισες τὸ σπίτι μὲ παιδιὰ.

Κῆποι προικιά στολίσανε τ' ἀμάξια τοῦ χωριοῦ σου
κόκκινα μάλλινα ἔφρατὰ πὸν πάνω τους κοιμούνται
γειτονοπούλες μὲ ὄνειρα καὶ μικροφιλενάδες
ὄρες πὸν χτύπαι ὁ ἀργαλειὸς σὺν τὴν καρδιά τους
καὶ χωρισμοὶ μὲς τὰ πλατεῖα μαντήλια κεντημένοι
χρυσὴ κλωστή σὺν τὰ μαλλιά τοῦ γενναίου ἥλιου
κι' ἄσπρα μετάξια ἀπ' τὰ ξεστὰ τῆς ἀραπιάς κοκκοῦλα
κορίτσια οἱ φιλενάδες σου πιστὲς γειτονοπούλες
σοῦ τραγουδοῦσαν τὰ βαρειά τραγούδια τῆς πατρίδας
ρίζια σοῦ ῥίχναν σὺν πυκνὴ χιονιά ἀπὸ εὐτυχία
κι' ἀνοίγουν τὰ πικράθυρα νὰ μοιραστοῦν μαζὺ σου
τὰ ῥόδα πούχιν φλόγες στὰ λαμπρὰ σου μάγουλα
νὰ δῶν καὶ τὴν παρὰ σου πὸν μένει στὸ χωριὸ
σὺν ἕνα παρμύθι...

Δὲ ζοῦσα νὰ σοῦ πῶ πὼς ἤθελα τὴ μάννα μου
χωριότισσα καὶ βλέφα σὺν κι' εὐενα
νᾶχει βαθὺ καὶ φλογερὸ τὸ αἷμα ἀπ' τὰ βουνά μας
νὰ κἀθεται μὲς στὴν καρδιά σου ἕνας τοσπάνος
νᾶχεις δυὸ χέρια πὸν κουνῶν κοτρονιά στους χαλιάδες
νᾶναμετῶς τὸ μπότι σου μ' ἔλατα τῆς Χιοντιάνας
καὶ νᾶχω μάννα μὰ καινούργια θεσσαλὴ
πὸν θάβαζε μὲς στὰ στήθεα μου τὸν κάμπο
στὰ μάτια μου τὰ πλάγια καὶ τὰ ῥέματα
νᾶχω ἀδερφάδες τίς πηγές
νὰ βλέπω τὸ Μενούσαγα πὼς σφάζει τὴν κερά του
νὰ πιάνω τὸ καλάμι μου καὶ νὰ βογγάει
νὰ σεργιανίζω μὲς στίς θυμαγιές
μὲ ζειγολάτες καθὼς κλαῖν γιὰ ἔλλογα
νὰ βλέπω ἀμπέλια μὲ βαρεῖες ῥόγες γεμάτες ἥλιο
καὶ νὰ τραβῶ νὰ ξεκουράσω τὸν ἴσκιό μου
φιλό - φιλό μπιροσίμ χρενισμένα τὰ μαλλιά μου
ἀρχοντοπαῖδι καὶ καρχινοῦλόπουλο
μὲσ' ἀπὸ κἀντρα θερισμοῦ καὶ τούγρον
σφυρώντας τὸ τραγούδι μου στὸ ἄνεμο
κρατώντας τὸ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ ἀπ' τὸ χέρι...

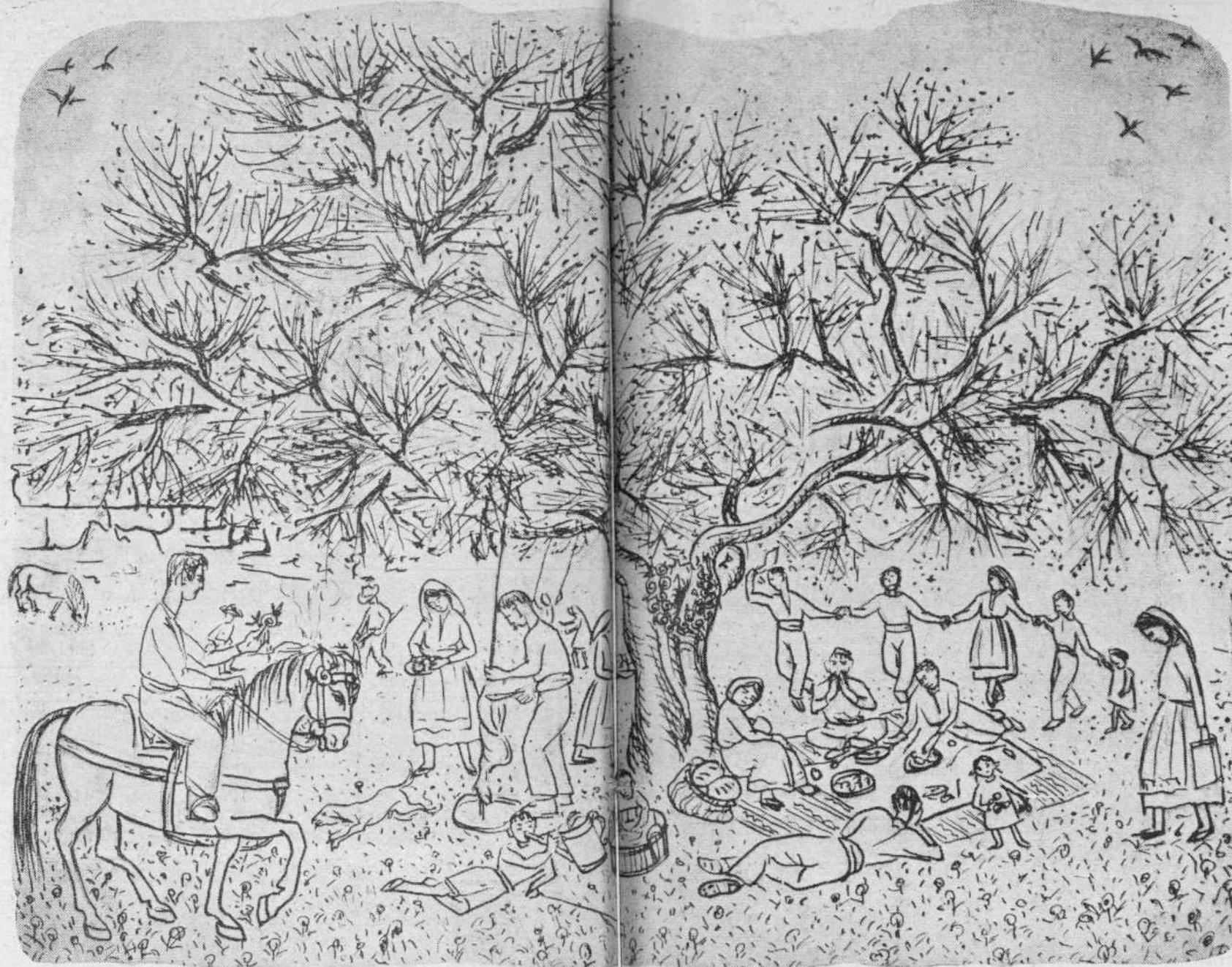
* Τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ποιήματος μὲ 1 00 περίπου
στίχους. Μέρος ἀπ' αὐτὸ διαβάρηθηκε στὸ 1945 τὸ χειμῶνα, στὸ σπίτι τοῦ
"Αγγελίου Σικελιανοῦ", ὅπου εἶχε ζαναγραφιστὴ στὰ χεῖρα τῆς κατοχῆς στὴ
δευτέρη μορφή του.

ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Παύλου Πιρόγια

Ήταν ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς μὲσ' ἀπ' τὰ στάχνα πλάι στὴ θάλασσα
Νύχτα, μ' ἕνα κομμάτι φεγγαριοῦ νὰ ψηλαφίζει ἀπὰ στὰ βλέφαρα,
μ' ἕνα τριαντάφυλλο στὴ ναυτικὰ φανέλλα καθορμημένο!
"Ἄχ καὶ νὰ φτάσουμε στὸ νησί, νὰ σαλπάρει ἀπ' τίς φουροεῖες
μὲ τί φωνές καὶ χορηγιάτα καρσφοκόμια
μποτιζάροντας στὰ κύματα σὰ νύφη ἢ Ἀγία Τριάδα!..)
Πέρα τὰ φῶτα τοῦ Περαία μὲσ' στὸ σταχτὶ τὸ ὄσθαμιο
κι' ἢ τῶντα σου μὲ τὸν σταριοῦ τῆ γέγη παραμύσκαλα,
τ' ἀπὸ τὸ ξεροκόμιο κι' ἢ κούραση τῆς μέρας
πὸν ἀνέβασαν στὰ χεῖλια σου καιμὸ γιὰ φιλοτρόγονδο!...
(...Πὼς νὰν τὰ πῶ ἀδέφρι μου καὶ νὰ τὰ νταγιαντίσω;)

Ἀκόμα ἐτοιμὴ ἢ ἀνοιχτὴ στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς
μὲ σβόλια γῆς οἷς τσέπες μας καὶ στὰ γονθοῦνια ἀρμύρα
—μπουγάει μᾶς διπλάροσος, ἢ πλώρα ὀλόρη ἀνάγειος
κι' ἐπὸν στηλώνεις τὴ ματιὰ στὴ Νύχτα καπετάνιο μου!
ἄβρα καὶ ν' ἀράζουμε μὲ παλαμῖο καὶ ἄλσοος!)
νὰ τραγουδοῦν χερσοπαστοὶ Χαϊδάρι καὶ Καισαριανὴ
στὴ κορυφὴ τῆς Δευτεριάς Βιγλάτορες διακόσοι!

ΒΑΣΩΣ: ΠΡΩΤΟΜΑΓΙ ΣΤΟΝ ΤΡΙΚΑΡΔΟ (σχέδιο)

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΟ ΚΑΪΡΟ

Τὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε στὸ εἰδικὸ
τέχος γιὰ τὴν ἐκθεση, πὸν ἔβγα-
λε ἢ μεγάλη ἐφημερίδα τοῦ Καΐρου
«Journal d' Egypte». Ἡ σύνταξη
τοῦ τεύχους ἔγινε μὲ τὴ φροντίδα
τῆς Yvonne Laenfer.

Δὲν μπορεῖ νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν
κριτικὸ νὰ συγκινεῖται μπροστὰ
σὲ κάθε μάζωμα ἀπὸ χρώματα
καὶ σχήματα. Ὑπάρχουν ἔργα
ποῦ μπροστὰ σ' αὐτὰ δὲν μπο-
ρεῖ νὰ κάνει τίπ' ἄλλο παρὰ νὰ
περάσει σιωπηλὰ καὶ ν' ἀναρω-
τηθεῖ γιὰ τί τόσοι πολλοὶ διάλε-
ξαν μιὰ τέχνη, πὸν δὲν ἔχουν
γεννηθεῖ γι' αὐτή.

Τις σκέψεις αὐτὲς προκάλεσαν
ἔργα ὅπως τὸ «Παῖδι κ' ἢ κοῦ-
κλα» τοῦ Π. Μαθιόπουλου, φα-
νερὰ ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ περι-
οδικὸ «Vie Parisienne». «Ἡ συ-
νεδρίαση» τοῦ Βάλια Σμερ-
τζῖδη, «ἑλληνικὸς χορὸς» τοῦ
Ἀργυροῦ, «στὸ μπαλκόνι» τοῦ
Δ. Μπραέσσα, «Γυναίκα τῆς
Σκόρου» τοῦ Α. Γεραλή, «Γυμνὸ
τοῦ Κ. Ἡλιάδη.

Μπροστὰ στὰ ἔργα αὐτὰ ἀνα-
ρωτιέται κανεὶς ἂν βρισκόμαστε
πραγματικὰ στὰ 1947 καὶ πὼς
ὑπάρχουν ἄνθρωποι πὸν ἔμειναν
τόσο ἀδιαπέραστοι ἀπὸ τίς ἐπι-
ρ

ρὸες τῆς ἐποχῆς μας, πὼς κατορ-
θῶνουν νὰ νοιώθουν ὅπως ἔνο-
νοῖωθαι οἱ παποῦδες τους, πὼς
βρίσκουν εὐχαρίστηση νὰ ἐμπι-
στεύονται πάνω στὸ μουσαμά
τους ἐντυπώσεις πὸν καταθλιπτι-
κὲς στὸ μάτι κι' ἀπ' αὐτὴ ἀκόμα
τὴ θέα ἐνὸς ἀποτυχημένου βεγ-
γαλικοῦ.

Ὁ Θωμόπουλος μᾶς δίνει σ'
ἕνα μεγάλο μουσαμά ἕναν τοσ-
πάνη μὲ μουσικὴ τεχντροπία
χωρὶς δύναμη.

Ὁ Θ. Λαζαρή, μὲ τὴ «Λειβα-
διά» μᾶς δίνει μιὰ μελέτη πὸν
δὲν εἶναι κακὴ, μ' ἕνα περίεργο
χρωματισμὸ.

Ὁ «Ψαρᾶς» τοῦ Ζαῖρη μᾶς κά-
νει ν' ἀναπολοῦμε τὸν ξυλοκόπο
τοῦ Hodler, τὸ θεριστὴ, τὴ βα-
ρότητα πὸν πέρνει ἕνας δουλευ-
τῆς, ζωγραφισμένος μὲ ἀφθονο
χρῶμα, μόνος του, μὲσ' ἕνα
τοπεῖο, πὸν ἢ φωτεινότητά του
δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς συγκινήσει.

Ὁ πίνακας «τὰ πηγάδια τοῦ
χωριοῦ», τοῦ Ζαχαρίου χάνεται
μὲσ' ἀπὸ πλῆθος ἀσημαντῶν
ἔργων.

«Ἐπειτα ἀπ' τὸ Βομβαρδισμὸ»
τοῦ Ἀξιώτη, εἶναι ἕνας μικρὸς
μουσαμάς πὸν ἢ πυρετικὴ ἀτιμ-
σφαιρά του, ἢ σχεδὸν ἄγρια

ἀποδόθηκε μὲ πραγματικὴν εὐλι-
κρίνεα. Ἐχει παλιό.

Τὰ «Τριαντάφυλλα» τῆς κ. Λόμ-
περ Ἀργυροῦ, προσφέρουν ὅπως
ὅλα τὰ ἔργα παῦ ἀπὸ αἰῶνες
ἀναπαριστῶνουν τριαντάφυλλα,
τὴν εὐγενικὴ τους χάρη—τίποτα
περισσότερο.

Ἐνα πολὺ καλὸ ἔργο, ἰσορρο-
πημένο μὲ πολὺ προσωπικὴ
τέχνη, εἶναι ἢ ἀκουαρέλλα, «ἕνα
τοπεῖο», τῆς Μ. Ἀναγνωστοπού-
λου.

Ἡ γκούας μὲ τὸν τίτλο «Ἀγο-
ρά» φανερώνει πὼς ὁ Πολυκαν-
δριώτης ἔχει ταλέντο. Ἡ ἀτιμ-
σφαιρά σ' αὐτὸ εἶναι ἰδιότυπη
ἀν καὶ κάπως σκοτεινὴ. Τὸ «το-
πεῖο» τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶναι
κακὸ. Ἡ νεκρὰ φύση τῆς Ἐλέ-
νης Ζογγολοπούλου εἶναι δρα-
σερὴ δίχως ὅμως μεγάλο θέλη-
μα. Οἱ «Βερσαλιές» τοῦ Καζά-
κου δὲ μᾶς κρατᾶν πολὺ εἶναι
ὄχι καλὰ δουλεμένο, μὰ αὐτὸ
φτάνει!... Ἡ «Γυμνὴ γυναίκα
(γυκάος) τοῦ Βακαλὸ ἔχει ἀρκε-
τὴ ποιησὴ γιὰ νὰ κρατήσει τὴν
προσοχὴ μας. Ὑπάρχει ἢ αὐτὸ
μιὰ νότα ἀρκετὰ προσωπικὴ.
Ἡ «σύνθεση» τοῦ Δάβη εἶναι
περίεργη. Ὑπάρχουν σ' αὐτὴ
ζωγραφικὲς ἰκανότητες, μὰ καὶ

μιὰ κάποια ἀτεχνία στὴν ἐκτέ-
λεση. Μιὰ ὑπερβολὴ, καλῆς ὀ-
μως ποιότητας, εἶναι τὸ «κορί-
τσι» τοῦ Ὁ. Ἀνέλλη. Μᾶς κά-
νει ν' ἀναπολοῦμε τὸν André
Sasson. Ὑπάρχει μὲσ' ἀπὸ τοὺς
ἀπότομους τόνους του, μὲσ' ἀπὸ
τὴν ὑπερβολὴ αὐτὴ ἢ μαρτυρία
μιάς πλούσιας ἐσωτερικότητας,
μιάς δύναμης πὸν ἂν πειθαρχή-
σει θὰ μπορούσε νὰ δώσει πολὺ
ὄραια πράγματα. Ὁ Τσοῦχος
ὕπογραφε ἕνα «τοπεῖο» χωρὶς
μεγάλη ἀξία. Προτιμῶ ἀπ' αὐτὸν
τὸν Στέλιο Μηλιάδη μὲ τὸ «το-
πεῖο ἀπ' τὴ Γαλλία» πὸν ἔχει
πολλὰ προτερήματα. Ἐνα ἄλλο
«τοπεῖο» ὅπου βρίσκει κανεὶς
τὴν ἐπιρροή τοῦ Ντερέν καὶ
αὐτοῦ ἀκόμα τοῦ Ντιφύ, εἶναι
τοῦ Ἀστεριάδη. Δίπλα του, ἕνα
κακὸ τοπεῖο τοῦ Γιάννη Σπυρο-
πούλου.

Μπορεῖ νὰ μᾶς ἀρέσει ὁ «Α-
θως», ὁ υλεμένο ἄγνα, μὲ τοὺς
ὄραϊους χρωματισμοὺς του, πὸν
μοιάζουν νὰ τραγουδοῦν ἀπὸ
μόνοι τους ὅπως οἱ χρωματισμοὶ
τοῦ Βάνγκ-Γκόγκ. Ἡ ὄραια
αὐτὴ μελέτη εἶναι τοῦ Σπύρου
Παπαλουκά. Τὸ «φύτμα τοῦ κα-
πνοῦ» τοῦ Ἀλκη Κεραμιδα εἶναι
(Συνέχεια στὴ σελίδα 127)

ΛΩΡΙΚΟΣ ΑΥΛΟΣ*

Ν. Βρεττάκου

Πέρασε ὁ Μᾶης χαράματα πάνω στὸ κόκκινὸ τοῦ ἄλογο
Ποῦναι ἀλαφρὸν κι' εἶναι γοργὸν κι' ἔχει ἀσημένια πέταλα!
Πέρασε ὁ Μᾶης χαράματα! Κανένας δὲν τὸν πρόλαβε!
Πέρασε ὁ Μᾶης χαράματα! Ἄστραψε στὰ παράθυρα
Καὶ μὲ διακόσα χτύπησε χτυπήματα τίς πόρτες μας!

Κι' ἔδειχνε ἢ μάννα στὸ παιδί καὶ τὸ παιδί στὴ μάννα!

— Τί ὁμορφες πασχαλιές πὸν ἀνοίγουνε πάνω ἀπ' τὰ σπύια τῆς
Καισαριανῆς!

- Ἐνα μεγάλο φῶς σηκώνεται σὰ νὰ διαλύθηκε τὸ χῶμα!
- Εἶναι πὸν κατεβαίνουνε μὲσα στὴ γῆ οἱ Λιακόσοι!
- Εἶναι πὸν χόθη τὸ αἷμα τους στὸ χῶμα κι' ἀντιφέγγει!
- Εἶναι γιὰ τί τοὺς σήκωσαν ἢ δόξα ἀπ' τίς μασχάλες τους!

Μάχεται μὲ τὰ σπλάγνα τῆς νὰ τοὺς χωρέσει ἢ Γῆς!
Μάχεται ὁ ἥλιος μὲ τὴ λάμψη του νὰ ξανσοῦσει τὰ κορμιά τους!
Μάχεται τὸ νερὸ μὲ τὴ φῶτιὰ κι' ἢ λύπη μὲ τὸν ἔπνο μας!
Λιακόσα φωτοστέφανα μάχονται! Κάθε φύλλο
Χλόης λαχταρίζει! Κάθε ἄνθρακι κλαίει! Κάθε πονί,
Απλώνοντας τὰ δυὸ φτερά τοῦ ἀφήνει νὰ πέσει
Σὲ μιὰν ἀτιμόσφαιρα γιομάτη ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ μας ἔπνο!

*

Λιακόσες νύχτες καὶ διακόσες μέρες κοιλοπόναγε!
Λιακόσες νύχτες στριφογύριζεν ἢ γῆς πάνω στίς ρίζες τῆς!
Λιακόσες νύχτες ἔδενε καὶ ξέδενε τ' ἀπόλλε τῆς!
Σταύρωσε καὶ ξεσταύρωσεν, ἢ γῆς, διακόσες νύχτες
Στὸν Κολοκοτρωναῖκο ἀργαλειὸ τὰ γνέματά τῆς,
Ὡς νὰ τοὺς δέσει τὰ κορμιά, μολύβι, ἥλιο καὶ μάρμαρο!

Ὅμως δὲν τοὺς δεχτήκανε οἱ ἄνθρωποι, γιὰτί βγήκαν
Καὶ μιλοῦσαν στίους σκλάβους τους μ' ἕνα πλατὺ χαμόγελο
Γιομάτο ἀπὸ γεναιότητα καὶ ἀγάπη. Καὶ τοὺς πῆραν
Τότε, καὶ τοὺς ξεκόμωσαν ἀπ' τὸν ἥλιο. Καὶ τοὺς γύριζαν
Μ' ἕνα σάκκο στὸν ὄμο τους βαρὸ, ὅπου βροχή
Κι' ἄνεμος! Ὅπου φυλακὴ! Καὶ τῆς μεγαλωσύνης τους
Τὸ στέγρο τὸ χαράκωσαν τὰ κάγγελα! Εἶχαν μὲσα τους
Τὸ δρόμο τῆς ἀθανασίας! Κι' ὄλοι ξαίραν πὼς κάποιος
Ἐπι θὰ ξεριζώνανε ἀπ' τὸ χῶμα τίς φτεροῦγες τους!
Κι' ὄλοι τὸ λέγαν πὼς αὐτοὶ σὺν τοὺς ἀητοὺς θὰ φέγγουν!

*

Μὰ ἐκεῖ λουλοῦδι δὲ θὰ βρεῖς. Γιὰτί πῶν τοὺς στολίσαι
Ἡ ἐλευθερία, τῆς ἔκοψαν τὰ χεῖρα! Χιές καὶ σήμερα,
Κι' ὡς αἶριο, ἐκεῖ οὔτε ἀνάγνωρο οὔτε στήλη θ' ἀναγγέλλει
Στὴ σπάρτη, ὅτι, ἔδω κείμεθα πιστοὶ στὸ θέλημά σου!
Πιστοὶ στὸ θέλημα τῆς Γῆς - μίνας δλον τοῦ κόσμου!
Οὔτε πὼς ἐκατέβησαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἥλιου
Κι' ἔδω σταθήκανε, γιὰτί, ὁ ἥλιος, τοὺς εἶχε εἰπεῖ:
Ὅπου θὰ συναντήσετε τὴν πρώτη νύχτα, ἐκεῖ
Νὰ σταματήσετε. Κι' ἐκεῖ νὰ μείνετε. Σεῖς εἶστε,
Τὸν εἶπε, οἱ βράχοι. Καὶ στὴ γῆ, ὅπου θέλετε στηθῆτε!
Καὶ τοὺς ἀποχαϊρέτησε: Ὅπου Γῆς καὶ Θεομοῦδες!

(* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ εὐλογοῦντοῦ ποίημα «Λωρικός Αὐλός»
ἀναφέρεται στίχοι 200 πατριώτες πὸν τοιφεύστησαν στὴν
Καισαριανὴ τὴν πρωτομαγιά τοῦ 1944).

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΛΟΥΝΤΕΜΗ ΣΥΝΕΦΙΑΖΕΙ..

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

(Συνέχεια απ' το προηγούμενο) ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ένας κάποιος Γιοβάνης, άξουριος λαοπάς ήτανε το καπλάκι της κομπανίας. Συχνά τον έβλεπε τη δουλειά μ' όλη τη δύναμη της χωριάτικης ψυχής του. Ήτανε κατεβασμένος από ένα βουνησίο χωριό μ' ένα τσιγκέλι με μαύρα φρυμά. Έτρωγε από ένα στην καθισιά του κάτω απ' την ιτιά, κατόπι φράνιζε την κοιλιά του στο ποτάμι, έπερτε προύμια και ποτιζότανε. Μιά μέρα μπόρεσε να πάει στο χωριό. Ήταν μ' ένα άνθρωπο φάγα που δεν έπείραζε διακοπή στο φαί του. Τά γεμάτα του ήταν λουλούια—ποτέ δεν έτρωγε χωρίς προσοχή.

Μας άραδιάζε τα φαγητά του με την παρακάτω τάξη: —Πιπέρα—σισάρα—παλιτζάν. (Πιπεριές, ντομάτες, μελιτζάνες). Την άλλη μέρα όμως (έ! όλα κόλα!) άλλαξε:

—Παλιτζάν—σισάρα—πιπέρα. Όλα αυτά, άναβε φουιά, τάρχιζε στη γούβλα, τα ξεφλούδιζε, τάζωνε στ' αλάτι και τάρχογε.

Ένας άνθρωπος που γέμισε την κοιλιά του με τόσο δύναμη τι θα την έκανε άν δεν την ξόδεβε;

Γι' αυτό και κείνος την ξόδεβε. Την ξόδεβε σαν τον χοιραδάκι τα λεφτά του, σαν το σαλιάνη το σώλιου του, Την ξόδεβε με άχτι. Έτρωγε αά λίκος, δούλεβε αά γάιδαρος και κοιμότανε αά θεός. Το ροζαλήτο του έπυνοσε το βατροχολόι του βάλτου.

Οι νύχτες σιγοβράζανε... Ο Γιοβάνης ξεπλωμένος σε μία τραγιάα κάλα κοιμόνιζε το λαγγύι του. Ο φουρνάς πέντε δρασκελιές πιο πέρα παραδινότανε τού θανάτου. Έφρεπε να σιμψίσει μες τη μύτη του για να πάρει είδηση ότι ζει.

Καμιά φορά άνασταίνοντανε απ' τη χλαπαταγή που κάνανε τα ρουθούνια του Γιοβάνη, τον έστελνε ξανόγλωσσα στον άγριστο και ξανπέθανε.

Ο Γιοβάνης σ' ακριονότανε μαζί με τα πουλιά. Είχε δει τόσες φορές τον ήλιο, όσες μέρες κάνανε και τα σαρανταπέντε χρόνια του. Τού θεού το χάριμα μαζί με τα πετούμενα τ' όφρανοδ συναπαντούσε και τ' ο Γιοβάνη. Θάρειζε και ήτανε στον κόσμο μια σιλιγγίτσια που πλάναινε πάνω απ' τ' άφτι του και τού έγραφε: «Σήκω Γιοβάνη γιατί θ' άναψει ο ήλιος!»

Και κείνος πεταγόνανε, τινάζε την κάπα του, τινάζε τον ήπινο του κι έτρωγε στο ποτάμι.

Αυτό το νύμφου του θα μπορούσε να τού το ήλθει κι η γάτα. Κατέβαινε βροντολατώντας στο ποτάμι. Έκει βουτούσε τα χέρια του μέσα, τα τινάζε να στραγγίσουν απ' το νερό. Μετά περνούσε την άριστερή του χούφτα απ' τη μούρη του, τη δεξιά του απ' τα μαλιά. Κατόπι σκούπιζε με το άριστερό του μακί τα μαλιά με το δεξί του χούφτα, και στρωνότανε σταρωτό στο γουσιό. Έκει έστριβε ταυγάρα, τα σάλωνε, τάνανε και τα κάπνιζε άργα—άργα και σταματούμενα, σαν ο Λεοτόχη που θοματιζεί.

Άμα τέλειονε το τρίτο ταυγάρο και δέ βάρασε ο γκαζ' τενεκές τη δουλειά φουριζότανε. Έκανε σαν τάλογα που χτυπούνε άνυπόμονα τις όπλές τους και φουσανε.

Ένα πρωί που πήραμε διαταγή να μη δουλέψουμε, ός το μεσημέρι κλωθογύριζε μες τα χωράφια κι έσκαζε με τη φτέρνα του το χώμα. Τόν είδα κατάκοπο, άκουμπισμένο στην ιτιά να φτύνει από μελαγχολία. Και τού μεσημέρι δεν έβραλε μπουκιά στο στόμα του απ' την άνορεξία. Και μοναχά σαν μάζε ξαναδόθηκε η διαταγή, χύθηκε στη δουλειά, μ' αμαρτωμένο άλογο και τού βράδυ έκανε φοβερή θρασή στα καρβέλια του.

Τά χέρια του Γιοβάνη ήταν σταυτοκόκκινα, κεραμιδιά, κι όπος τάζε πάντα άνοιχτά δεν παραλόζανε διόλου από ζωντανά χταπόδια με τα πλοκάμια τους.

Ψηλά—ψηλά—έκει, πάνω απ' τους όμους του, καλοκαθισμένο πάνω σ' ένα γερό ήλιοψημένο λαμό, μάζε κοιτούσε το κεφάλι του Γιοβάνη. Από δίπλα του περνούσαν οι άσρηδες και τα πουλιά. Ήταν ένα χωριάτικο κεφάλι που κύπαινε λιγάκι άπάνω του για τού ψήλος που είχε. Είχε σφιγές μέσα του κείνο τού κεφάλι, είχε όμορφίες, είχε λώξες. Τούλεγε όπυ «έτσι» σούλεγε κείνο «άλλοιως». Μά—ά! θά τού ποίμε: 'Ο νους του είχε πλώρη τού δρόμου τού θεού.

Είχε και για καλή—καλή λώξα, μια λώξα σοφή που την ύποπτηζε με χέρια και με πόδια. Τού παινεβότανε παντού, τού φώναζε μερούνηχα, πως ήτανε «μαγκάρε» (γαιδούρι). Έκει σταματούσε η τελειότητα κάθε ζωντανού. Τόλεγε, τού ξεφώνιζε σ' όλους τους λασπάδες, να μην κάνουνε λάθος κι ο θεός—τόξαινε κείνος, τού τόπανε—ο θεός διάλεξε τού γάιδαρο για άποστολο της γης. Μιά φορά ο παπάς τού χωριού του που εύκαρία γύριβε για να τόν άφορέσει τού πήγε μια ζωγραφιά τού χριστού μ' ένα άφτι στον όμο του:

—Νά τού! τού λέει, άφορεσμε Γιοβάνη, άμαρτωλέ! Κι ο Γιοβάνης τού κίτταζε κρυά—κρυά και τού λέει ν' άνοιξει καλλίτερα τα μάτια του. «Δέν είναι άφτι, τού λέει—τά μαλιά σου και μια λικιά!—Είναι γαϊδουράκι!»

Κι ο παπάς τού κίτταζε, τού κίτταζε, έξυσε τού τσουλούφι του. Στο ύστερο τόκρωσε κά' απ' τού σώσο του κι έφυγε.

Τις τζεστές νύχτες με τη μπλόκινη φεγγαράδα στρωνόμασαν κάτω σαν τά πευμένα δέντρα και λέγαμε άστεία και λέγαμε τραγούδια. Πρώτος και καλός ο Γιοβάνης. Τούτο τού Γιοβάνης μάζε τόνταζε—τελειόμασαν τα ψέμματα. Απόψε θα μάζε ιστορούδες τού τι έτρωξε και τόν έκανε ν' άπαρηθεί τ' άνθρωπισό σουλουπι του και να γίνει «Μαγκάρε». Είχαμε πέσει ίσα—ίσα κάτω απ' τού φεγγάρι. Ήσυχία. Σσσσ... έκανε και τού ποτάμι που περνούσε δίπλα μας για ν' άκούσει κι αυτό καλλίτερα.

—Δοιπόν, Γιοβάνη; —Λεπόν... Νιά βραγκιά—πό λές άντέλεφε μο—ήτανε νύφτρα... πολύ

πολύ νύφτρα... Έρχομαι στο χωριό. Έβρε έκει κοντά στο Καταζάχη τού χωράφι έρχεται τάν—τατάμ στο μέση τού δρόμου ένα μαύρο γκαϊντόφι. «Γκαϊά σου μπάιτς!» Μό λέει. «Γκαϊά σου!» τού λέω. «Έκει ένα ταυγάρο;» μού λέει. «Α—χά! Έκω». τού λέω. Κάμερες—πό λές άντέλεφε μου—κάμερες, πό λές, τού μαγκάρε και ιμένα και πίνημε τη ταυγάρα. Άττα άττα τού ταυγάρα μου τελειώνει. Τού ντικό του ντέ τελειώνει. Άνάβω άλλο... τού ντικό του ντέ τελειώνει... Άνάβω άλλο... Τού ντικό του ντέ τελειώνει. Μπρέ, μπρέ, μπρέ... Ύστερα λέπω τού μαγκάρε... γελεί μεσα τού μάτι του: «Άμπερ!...—μύ λέει. Ντέν είμαι τού φίλο σου τού Τραγιάν;» Τού λέπω, άντέλεφε μου, τού λέπω... «Α ρέ!.. τού λέω. Α ρέ...ποσφρη! τού λέω. Τού Τραγιάν ήτανε άντροπο, ντέν ήτανε μαγκάρε». «Πό καλά είναι μαγκάρε...» μού λέει. Και γελεί πάλι μεσα τού μάτι. «Πάνηφε! τού λέω. Έκει στο Παράμεισο (παράδεισο) μαγκάρε;»

—«Α—χά! μού λέει. Τού Παράμεισο όλο μαγκάρε είναι. Τά άντροποι είναι στο Γκόλαση». —«Μπρέ... μπρέ... κι' ίου τι ντυλειά έχει στο Παράμεισο;» —«Α. Έγκω είναι με μαγκάρε μού λέει. Όλοιο είναι καλό στο Παράμεισο τού κίνουνε μαγκάρε... Κοιτάξτε... μού λέει. Γιοβάνη νά γένεσει κι' έσυ μαγκάρε. Τά έρτεϊς τού Παράμεισο τού κίνουνε μουαίπτε, παρά...» —«Τι λές μαρά Τραγιάν... τού λέω. Και πως τα γίνου μαγκάρε;» —«Άκου μού λέει. Μη φάει κρέα. Μη ντίσει σούλα. Μη πσεμπαίνε. Άντάξαι;» —«Άντάξαι Τραγιάν... τού λέω. Τόκα!» —«Αι! τού περμένου τα κίνουνε μουαίπτε. Τόκα—τόκα.»

...Ο Γιοβάνης σταμάτησε. Ρούφριζε με δίπα τού ταυγάρο του και έξάλωσε τ' άνάσκελα. Ο ούρανός μάζε περνούσε με χρυσά λιθάριου... Μοναχά πέρα μακρυά στις καλαμιές άκούοντανε άργούρατα ένα σουράβλι... μια κοπάδι πουθενά! Σά να φουσουσε άερας τού τραγούδι του σέ καμιά σισμένη καλαμιά... μά άέρας πουθενά. Οι λασπάδες τάχονα ήσυχου, κι' άπαράξενοντο. Άρχισα να τρέμω κρυφά, να τρομάζω μόνος μου. Άρχισα θά μπήκα και μέσα μου. Θυμήθηκα ένα έξορι της μνάς μου κι' άρχισα να τού λέω. 'Ο Ίσους Χριστός νιζάει όλα τα κακά σνορπάει... 'Ο Ίσους... τρεις φορές. Βουλόνα τ' αυτιά μου—χι τού καλό σουράβλι σταματάει. Τά ξεβουλόνα... τού σουράβλι ξαναρχίζει. 'Ο Κρίστας ρουφάει μια μπουκωσιά καπνού και παρακολουθεί τα καμωμάτα μας. Τόν βλέπω.

—Κρίστα. —(Άδειάζει τόν καπνού του) Α. Τι τέλει; Κρίστα... Κρίστα... (Ρουφάει άλλη μια πολύ-πολύ δυνατή). Όσοοχ... Τι τέλει πατέρα μου!

—Αα... (Κρίστα...) Άακούς τραγούδι; —Α—χά! τή άζούνο. —Τσοπάνη είναι; —Τσοπάνη είναι. Τού γκερο-Μήτηρη. Παλαβό. —Και πού είναι τ' άρνιά του; Δέν τά είδα ποτές.

—'Ο Κρίστας φούσχε τώρα μια μπουκωσιά κατά πάνων:

—Γιάτα. —...Τ' άστέρια; —Χά. Είνι, παλαβό. —Πώς έγινε αυτό Κρίστα; πως έγινε; —'Ο Κρίστας πρόθυμος—σαν παλπούς κάθεται άπάνω σε μού ταυφά χορτάρι και μού λέει την ιστορία του:

—Τού γκερο-Μήτηρη, Πό λές Μανιέλο, ειχι πολλά—πολλά πρόματα. Κεχαϊά μαγκάλο. Ειχι πρόματα να, ένα κάμπο πρόματα. Έλληρος. Πό λές Μανιέλο, έρχεται ένα πλούσιο τού πέρνει λιγκω πρόματα. Έρχεται άλλος, τού παίρνε άλλα. Άιτε άιτε... τού γκερο-Μήτηρη έχασε όλοι τα πρόματα. Τώρα ντέν έκει. Τώρα ίνι. Φυλάει τού οφρανό. Είνε παλαβό. Κατάλαβε Μανιέλο; Ντέ κατάλαβε, έ; —Κατάλαβε κατάλαβε Κρίστα. Τού ήτανε οι πλούσιοι όλα τα πρόβατα, τόν τρέλλαναν και τώρα φυλάει για 'πρόματα' τ' άστέρια. 'Έτσι;

—Ταξβά. Άπόμεινα ν' άκούω λυπημένος. Έδωσα μιά γουθιά στο χόμα. —'Ηταν άνθρωποι αυτοί που τού κίνανε από τού κακό, Κρίστα; Μά ήταν άνθρωποι;

—Άντροπο; Μανιέλο... άντροπο, χ—έ! —'Ο Γιοβάνης σηκόνεται απ' την ξάλλα του και μάζε κοιτάζει σά βολαράκια.

—Νά γιατί έμένα είναι με μαγγάρε! λέει έπιπομένος. Και «τόσά!» χτυπάει τού τοσμάκι κι' άναβει την ίσκα του.

Όλοι συνάτηκαν ν' άνάβουν όπος κάνουνε με τη λαμπάδα τού παλά της ν' άνάσταση. —Όστε ήταν άνθρωποι!... λέω πάλι έγω και δέν μπορώ να τού χονέψω.

—Άντροπο... ίρρηφ... λέει θυμωμένος ο Γιοβάνης και δείχνει μια συχασιά... μια συχασιά... —Κι' ο γερο-Μήτηρη; λέω γώ. Άνθρωπος είναι κι' αυτός;

—Όχι μωρέ! με διακόφτει ο Γιοβάνης περιαμένος. Αυτό είναι μαγκάρε! και μοιράζει τη φωτιά του σαν άντίθροο σ' όλους.

Η ίσκα π' άναβε ο Γιοβάνης τού ταυγάρα του μίριζε ένα είδος μαπαρούτι. Είχε μια γλυκειά σπιτάδα ταιριαγμένη με τόν κάμπο, με τη νύχτα, με τους ταπεινούς δουλεύτες. 'Ο Γιοβάνης μες τους ληβανισμένους καπνούς του φουρνάει σαν άλόγιστος θεός. Κι' έγω άμα μεγάλωνα θά ειχα ένα μεγάλο τέτο κομμάτι ίσκα και κάθε φορά που θά τάνανα θά με κοιτούσε σά μεγάλο θεό. Μάλιστα έγω δέν θά καθόμουνα καθόλου. Όλο θάναθα ταυγάρα με τη στουραρότερη μου για να την κίνα να με κοιτάζει χωρίς διακοπή στα μάτια, όσπου με τρέλλαιθε απ' άγδάη!

Τού ξενύχτι τέλειονε στις δέκα τού βράδυ. Οι λασπάδες σέρνανε δυνατά τη μίξα τους στο χωράφι, σκουπίζανε τού χέρι τους στο παντελόνη, κάνανε ένα σταυρό... θέ μου! πού τόν κάνανε τού σταυρό τους! Τά μούτρα τους κείνη τη στιγμή γίνονταν αλλοκότινα, άγνωστα. Γλύκαναν σαν να τά χάιδεβε κανένα μαλακό χέρι.

Άλλοι πέτρωναν σά να περνούσε

οά σπαδιά από μέσα τους ο θεός και να τούς μαριάρωνε. Άλλοι σάλεβαν άργα τα μουστάκια τους. Άλλοι έκλειναν τα μάτια τους και σκύφανε τα χοντά κεφάλια τους που λές ξαφνικά βάραιναν και δέν τά σήκωνε ο λαϊμός τους. Άλλοι πάλι τά ύψωνανε κατά τόν οφρανό όπως κάνουνε τα πουλιά σαν ποτιζονται...

Κάθε φορά που τούς έβλεπα την ώρα αυτήτης πραγματικής προσευχής τους, κάτω απ' τ' άστέρια θυμωμονα τού τέμπλο της εκκλησιάς τού Άγιανάργουρου... Έτσι όπως φέγγει κάτω απ' τ' άστέρια φουρτωμένα κοιμιστά. Μιά σιμγίσινα μοναχά βαστούσε αυτή η άγιστήνη τους. Ύστερα πάλι ξεμαρμαρώναν. Τά κόνισμα ά ξαναγίνοντανε λασπάδες. Κάτι άπλοτοι, τραχιοί λασπάδες, που έπεφταν με φόρα στο χόμα σαν τά προσιόμενα δέντρα, και παραδίνανε τού κορμί τους στον ήπινο τόν τούς τού φρεσκάρει και τούς τού παραδίνε τού άλλο πρωί έτοιμο για τη δουλειά.

Πολλές φορές, μετά απ' τού βραδινό σχολαίμα, άντις να λέμε ιστορίες παίξαμε «τζιζ...» Γουστοζικό ήταν κι' αυτό τού παιχνιδι. Κάποιος έπερτε να κοιτώσει με τού δεξί χέρι τά μάτια και να γράψει την άριστερή άπαλάμη του πλάκα πάνω στον όμο. Οι άλλοι μελιούσάζανε γύρω με έρεθισμένα ένστικτα κι' ένας τού έδινε ένα δυνατό φουκό. Με μιάς τότε οι άλλοι τόν λοζήνανε με τού δάχτυλο και τού φουριζάνε «τζιζ!...» κι' άς πά να τόν έβρισκε. Άμα κουραζόμασταν απ' τού πολύ «τζιζ...» ο Κρίστας ο άραβωνισμένος διάλεγε ένα τραγούδι και τού βράζε μπρος.

Αυτό τού καλοκαίρι δέν ειχε τού θεό του. Μάζε έκανε τρελλούς. Κάναμε μιά άρμονία για κίματα. —Έμπαμε ο καθένας τους στο σκοπό απ' όπου έβρανε. 'Ο Κρίστας τού άρχιζε θεομόναχος με σπασημένο τόν κούσο στο δεξί φουδι κι' οι άλλοι λέγαμε ότι άπαρχανε ο καθένας τους κι' όποτε τους γουστούριζε.

Κρίστα Α!... Κρίστα Κοιτάξτε... Χέλω να τού πείμε τού «Στάνκε». παρακάλες ένας ζυμωτής ξύνοντας την πατούσα του.

Κι' ο Κρίστας άλλο που δέν ήθελε:

«Στάν, στάν, στάν στάνκε μισοβί βαγκνίτοα. Μισή στάν, στάν, στάν, Στάνκε σάννος για ήβροε... Σήκω, σήκω, σήκω Στάνκα κι' άνοιξε την πόσι Μωσή σήκω, σήκω, σήκω Στάνκα για να μπει ο ήλιος»

Όλα τά είχαμε έκει όλα. Και τή μουσική μας και τά παραμύθια μας και τού φαγοπότι μας. Και τά παιχνιδία μας, κάτι παιγνιότα φουναλάκια που κάνουνε στα χωριάτικα σχολεία.

Η ίσκα τού Γιοβάνη, και τού τραγούδι τού Κρίστα, τού άραβωνισμένου και τού τζιζ μας, πλουμίζανε τις βραδιές όλου κείνου τού καλοκαιριού. Μά όμως τού γυφτόπουλο κούφιαζε θεομόναχο, σαν τού ξενοφερμένο πουλι τή νύχτα. Τού πονούσα και ήθελα τού τού βάλω στην καρδιά μου, μά έλα πάλι που φοβόμουνα τη μαυρία του... Μην τού χει και κολούσα άράπης! Γιατί ο πιστολομότης με ειχε προσειδοποιήσει και γι' αυτό. Για να λάβωινα τά μέτρα μου...

Ο άρχιλασπάς σ' όλα αυτά τά καμωμάτα κρατούσε τη θέση του. Δέ σαλιάρει με τούς άλλους αιώτος; ούτε και τζιζ έπαίξε. Όλη την έγνοια του την ξόδεβε στο ταυγάρο. Μόλις τέλειονε τού ένα τού γλυφε, τού κολούσε στη μύτη τού ταρωρηχού κι' έτοιμάζε τού κατοπιά για να τ' άναβει από κρι. Τόκωνε για οικονομία ίσκα.

Άμα με ζευτύπωνε και μένα να ξενυχτώ με τούς μεγάλους θυμωνε και μού φώναζε με την αγκασθητή φωνή του: —Φσι! Άίντε μπρέ! να πάεις να κοιμηθείς!

Έγω σηκονόμουνα δαγκωμένος. —Γιάτα έντι! Δέ μιά λές, εις ποίος πνιτι εις! —Άγνα έγω.

—Πώς σι λένε μαρά; —Έλεγα τούνομά μου. —Πουός; Μανιέλο; Μλαδένη; Ού—ούχ! ντάιμπο!

Έγω κλονόμουνα τόν άνήξερο. —Τι λέει Κρίστα; Τι λέει; —Τιλέι... τιλέι... άποκρινότανε ξεδιασμένος ο λαοπάς.

«Τρι λέι άντινα πόγκου!» (Ντόπια κοροϊδία. Θά πει «τρια ατάκια κάνουνε ένα στρέμμα»).

Κι' έγω τού γύριξα περιφρονητικά την κλαυμένη ούχη μου. Τότε ήταν που με καταδάριζε στα γιομάτα. Κι' έγω έπερα τού κορμι μου και τού πρήγανα κάτω απ' τη λαμαρίνα και τού ξάπλωνα πάνω στη στρώση από τις στρέρες.

Τού κεφάλι μου ήταν γιομάτο από τραγούδια, από ιστορίες, από «τζιζ...», από Σίκες... —Έδωσνα ένα ένα όλα τ' άλλα κρητούσα τού τελευτάει κι' άποκρινόμουνα μαζί τ ο...»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Είναι τώρα δυό-τρεις νύχτες που καθώς κλονιόμας κάτω απ' τού τρίπιο χόμα μου άκούω τά σουράβλια να με φουρνώνε. Είναι που τού θέλω πολύ να πάω στο γερο-τσουμπάχη με τ' άστέρια του, να τού πώ «για χαρά» και πως είμαι μαζί του. Γιατί; Έπειδή τόν λυπάμαι για τού κοπάδι που έχασε η έπειδή τόν ζηλεύω για τού κοπάδι που έχει; Δέν ξέρω. Μιά φορά η άληθεια είναι ότι θέλω πολύ να πάω. Ήταν, λέει, ένας σημαγμένος γεροντάς, ένας κλημίσος άσπροποταμής που ήπερ σ' αυτά τά μακεδονίτικα χόματα έκανε βίος και κατόπι τού τού φάγαγε οι μεγαλοάνωμοι. Κατέβαινε κάθε νύχτα απ' τού Τέγοβο—ένα σταχτι χουσι σφινωμένο στη ρηματιά κι' έρχότανε και ξάπλωνε μες στον κάμπο να φυλάει τά έπράματα τού.

Μιά τέτοια ώρα έλεγα να πάω να τόν άναμώσω. Και να άπόψε, σαν έβγαλε κι' ο παραδότης στον άφέντη—βασιλιά τόν ήπινο, σέρνομα πνιχτά κάτω απ' την ιτιά, δρασκελάω τ' αυλάκι

και τραβώ κατά τις καλαμιές. Άφάνιστηκαν να σφουράνε ένα γύρο ό νεροφίδες. Όχι! δέ θά με τρομάξουνε! Μόλιτανε πως ήταν κι' ένα φειδι—ένας φειδαρος «κλέφτης» τούνομά του, που τού ειχε συνήθειο να σου κόψει τού δρόμο. Άν δέν ήβαινε τη γλώσσα του τούε καλά να μείνει καταμωσής στο δρόμο ός τού πρωί. Μά έγω την ήβαινα.

—Μπουλούρα; σούλεγε αυτό. —Μπίννας! έπερτε να πεις έντι. —Δό μου κάστρο! σου ξανάλεγε. (Έκει ήταν η άεία σου;)

—Πάω την Πόλη; τούλεγε και φράπ! τού πετούσε τού θυμιατάκι τού τρι.

—Περιπεράστε! έλεγε αυτός η φειδαρά και τυλιγότανε σαν κουλούφα σεματόσκονο. Κι' έντι περνούσε.

Φσι! έκανε μες στα θάμνα τού φειδι, μά ήταν πουλι. Ζωή κι' αυτή που την κάνουνε τά νυκτοπούλια! Μιά βραδιά καθόμουνα κι' άρρηνα να με τρώει η σκιάρη. Γιατί ο θεός να τούς βάλει τού κοτέλο τους μάτια άφού τούς ήταν άρχειάστα; Άώςε στα φάγια ποδάρια... Τι να τά κάνουνε; Τά φειδία να σου πώ την περνούν καλλίτερα. Ούτε ποδάρια, ούτε φτερά, ούε παραποπίσεις άλλες σκοτούρες. Τους έβραλε ο θεός τού σαπουνιά κάτω απ' την κοιλιά τους και γλυστούρινε μιά χαρά...

Βγήκα από ξέφαντο. Τώρα η φλογέρα άκούοντανε σιωπότερα Βοήκα κι' ένα γαϊδουράκο ξενύχτη που έξάστριζε στον κάμπο μεφώντας τ' άστρα. Ήταν συλλογιόμενος... συλλογιόμενος βαρειά:

—Καλησπέρα Τραγιάν... τού λέω. Μιλιά. —Καλησπέρα. Τραγιάν! Είμαι φίλος τού Γιοβάνη.

Μά κείνος ήταν τόσο πολύ βυθισμένος στη μελέτη που ούτε τού άφτι του δέν έσάλεγε. Τόν άφηνω κι' έγω και φευγω. Τώρα πιά φάγηκε κι' ο τσοπάνης μου. Άκουμπισμένος σε μια κορμητή ριζα που τής έβραλε μαζήλαγι την κάπα του καμάρωνε τού βίος του και τού τραγουδούσε. Σάν με ειδη να σιμώνω «σσσ...» μού κίνανε και χώνει τού σουράβλι στο σελάχι του. Είχε τού δάχτυλο του σέ στόμα, «σσσ...»

—Τι, παλπού; —Σσσ... σιγαλά μην τά προγυζήεις; —Ποιά, παλπού; —Τ' άρνιά. Έδειξε. Ναι, ειδα άμέτηρη μπουλούκια απ' άστράκια γυαλοζοπούσαν ξενόιαστα στο λει-

—Νά, τήρα... μού λέει. Τώρα ήσαν να λαράνουν. Με τράβηξε ν' άκουμπήσω κι' έγω σέ την ριζα κι' έβγαλε τού σουράβλι του.

—Άς τού σοκούουμε μιά σταλουλά... Τι θέλεις τι γενεές... Ά δέ λολήσει τούτο, ζουτανά δέ λα-όνομα. Ότι θέλεις λέξ.

Έβροξε με τη γλώσσα του πολλές-πολλές φορές τού καλάμι κι' άρχισε ν' άγκωραχά και—να πάσχει άπάνω σε κείνο τού ξελαράκι. και να φουσιέ απ' τη μικρή του τρυπίστα όλα τά πάθια και τις γλύκες της ζωής του. Πόσο γλυκά η έβαινε να την παίζει τη φλογέρα ο παλπούς! Μαλάκωσε όλος ο βάλτου. Γλύκανε ός και τού κωμένο του άποσωπο. Οι νεροφίδες είχαν όλες βουβαθεί.

Σά σταμάτησε τά μάτια του άστραφταν από γυαλιστερούς κόμπους σαν να τού τις έσταίξαν τ' άστέρια. Τάδειξε... Τά ποδάριά του... —Είδες... Έπεσε άνάσκελα να τά καμαρόνει.

Τόν άρρηνα έτοι όρα πολύ, να κολυμπάει μέσα στένοερο τή; χουσις τρέλλας του... Και σηκώθηκα άλαφρα να φύγω. Μά κάτι ήθελα να έδωλονω και κλονιστάθηκα. Κάτι ήθελα να ξεκαθαρίσω για να με γερμιάσει και μένα με την έδνυζία της ήλιζίας μου. Ήθελα να τού βεβαυώθω αυτό. Και κατόπι να πάω να κοιμηθώ πού ξεγνοιασός κι' από ένα παιδι της ήλιζίας μου να κοιμηθώ σαν ένας τρελλός... έ-ο ο... —Σκίρω λοιπόν και τού κρηφά άλαφρά την κάπα.

Πέρα κατά τόν καλαμιά, άκούγοντανε άργούρατα ένα σουράβλι, να φουσαίει ο άέρας τού τραγούδι του...

(συνέχεια)

Λισθητικά προβλήματα

Η ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΦΥΣΗ

Του R. HERVÉ

ΣΤΟ έργο του «Ρωμαντική Τέχνη» ο Μπωντι...

★

ΟΤΑΝ ο Α. Ζινάνφω, ζητά «μια τέχνη στην...

★

ΣΤΟ λόγο που άρχισε ο Α. Ζινάνφω στους...

Αυτές τις παρατηρήσεις — που δεν σχολιαστή...

Μιλώντας για την ποιητική «Αρχιτέκτον», ο Α...

★

ΣΤΑ τέλη του 1905 ο Λένιν, ο ένα άρθρο του...

Είναι δέσιο πως η λογοτεχνία προσεγγίζεται...

Μας χρειάζεται μια «θέση αρχής». Σύμφωνα με...

Αλλά δεν πιστεύω να τακτοποιήσω σε μια «πολιτική...

Ας αφήσουμε για την ώρα κατά μέρος τη λέξη...

ρότητα της φύσης», που γι' αυτή μιλούσε ο Μπο...

★

ΜΕΡΙΚΟΙ ζωγράφοι — που και σύντροφοι —...

Γίνεται πολύς λόγος για τον Μπαλζάκ που, αν...

Ο «Αρχαίον» είναι ένας μεγάλος συγγραφέας...

«Είνα μια έκδοσια άνθρωποι όλων των γαλλικών...

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣ

Βιβλίο

Κώστα Βάρναλη: «Το Ήμερολόγιο της Πηνελόπης» Σατιρική μυθιστορία. — Έκδόσεις «Κορυδαλού», Αθήνα 1947.

Η σατιρική διάθεση του Κώστα Βάρναλη είναι...

Η «Α λ η θ ι ν η Ύ α π ο λ ο γ ί α τ ο υ Σ ω κ ρ ά τ η ς»...

Το «Ήμερολόγιο της Πηνελόπης» — που κυκλοφόρησε...

Το «Ήμερολόγιο της Πηνελόπης» — που κυκλοφόρησε...

★

ΣΤΟΝ ΑΝΤΩΝΗ ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

Αίμα λιλιοθήια άπ' τή νηράκι μας σου φέρον...

Τ'ηαν εκεί πολλά γαλήνη κάποτε πολλά δημοσία...

Τ'η βράδια ού βαλίειν ο ήλιος δέναν τίς βάρκες...

Αίλο γόνια λίγη θάλασσα λίγη γαλήνη άπ' τή νηράκι μας σου φέρον...

ΤΑΚΗΣ ΧΑΤΖΗΧΑΝΑΓΩΣΤΟΥ

Πρέπει να βυθίσει τις πιο βαθιές της οίξες...

Εβχουαι οι συγγραφείς οι και καλλιτέχνες μας...

Όταν οι κριτικοί μιλούν για το έργο του Αρχα...

Ό κομμουνιστές πριν γίνει παθηαρχία είναι ένα...

Τό νάσαι κομμουνιστής αυτό δε σημαίνει να πα...

★

Ο ΗΡΩΣ λέει ο Αρχαίον, ή αισθητική δεν είναι...

Γάργα: μια κομμουνιστική αντίληψη του κό...

★

Ο ΗΡΩΣ λέει ο Αρχαίον, ή αισθητική δεν είναι...

αίσθηση που έχει της πραγματικότητας. Γιατί ο...

Η νέα αυτή ατμόσφαιρα που περιβάλλει: τα πρό...

«Δεν είδαν», «Ανοιξη, τόσο γλυκιά μάζε σαν το...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Δεν είδαν», «Ανοιξη, τόσο γλυκιά μάζε σαν το...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Το «Ήμερολόγιο της Πηνελόπης» — που κυκλοφόρησε...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

«Η Πηνελόπη, όταν φάγει: ο Όδυσσεας για τον...

A. K.

Μπάρμπας Παντζελιού Το «τραγωδία του Δασκαλογιάννη»

Εισαγωγή, σχόλια Βασ. Λαούρδα. Χαρτογραφία Κ. Αασθητιάκη. Ήρακλειο Κρήτης 1947.

Ο φιλόλογος κ. Λαούρδας εξέδωσε το «τραγωδία του Δασκαλογιάννη», στιχουργήματα λαϊκού ποιητή γύρω από την Κρητική εξέγερση με τα χρονικά του 1769 - 70.

Χωρίς λογοτεχνική αξία το κείμενο αυτό, ούτε σαν ιστορική πηγή μπορεί να λογαριαστεί. Ο λαϊκός στιχουργός διαστρέφει, μεγαλοποιεί ή αγνοεί τα πραγματικά γεγονότα. Διαστρέφει ωστόσο με άμεση αντίληψη το πνεύμα της εποχής και είναι, έστω και κατώτερης ποιότητας, ένα δείγμα της λαϊκής στιχουργικής παράδοσης που συνεχίζεται αιώνες στην Κρήτη.

Από αυτές τις δυο άποψεις έχει κάποιος ενδιαφέρον και μαζί με τα πολλά φιλολογικά και κυρίως ιστορικά σχόλια του κ. Λαούρδα δικαιολογείται η έκδοσή του.

Υπάρχει όμως ένας μικρός πρόλογος του κ. Λαούρδα που είνε καταπληκτικό δείγμα ακριβείας και άνεταρτου. Δεν πρόκειται μόνο για την ένταλως αδικαιολόγητη και αδικαιητη υπερεκτίμηση της λογοτεχνικής αξίας των κειμένων. Γράφει ο κ. Λαούρδας: «Τα χωρία των Σρακιτών δεν είναι το άνθρωπομάρμα που ξέρουμε ως «πολιτικό σύνολο» μέσα στις διαλυμένες πόλεις της εποχής μας με τις ταξικές αντιθέσεις τους και την ψυχική τους αλγία». Και παρακάτω: «Τέτοια κείμενα (σαν αυτό που έκ-

δεται) ανάμεσα στη σημερινή ψυχική διασπορά και την πνευματική αλγία της εποχής μας είνε πηγή ζώντος ύψους». «Αν οι χοντροκομμένες αυτές υπερβολές—ή τωσ δημούριες—δύηρχε τρόπος να μπούσε σε μία λογική τάξη, το συμπέρασμα θα ήταν ότι: Ιδανικό κοινωνικό και πολιτικό το έθνος πρέπει να είνε ή επιστροφή σ' ένα ξεπερασμένο χτες και πνευματικό και καλλιτεχνικό Ιδανικό του ή στιχουργία του Μπάρμπας Παντζελιού! Ο παραλογισμός του κ. Λαούρδα δεν αντέχει σε καμία κριτική. Δεν θα ήταν όμως περιττό κι άλλη μία φορά να ειπωθεί πως αγάπη και γνωριμία της πνευματικής και της εθνης θνικής μας παράδοσης δε σημαίνει κανενός είδους πισωγύρισμα.

Θέατρο

Βρετανία Κλ. Όντετς «Χαμένος Παράδεισος»

Ο «Χαμένος Παράδεισος» είναι το καλύτερο έργο που είδαμε φέτος από τη σκηνή της Βρετανίας. Είναι μία σύνθεση από το έραμα των μικροαστικών στρωμάτων της Αμερικής που διαλύονται απ' την άνοδο του μεγάλου βιομηχανικού κεφάλαιου. Ο Όντετς έχει μονάχα ξέρει να διαπιστώνει σωστά τις αιτίες του δράματος αυτού με έσοις άκρομα και να δραματίζει την λύση του. Έτσι, έστω και αν στο τέλος δε δίνει μία λύτρωση οργανική στο έργο του, ωστόσο δε μας αφήνει στο μοιραίο αδιέξοδο ή και στο μεταφυσικό δραματικό που τόσο πολύ μας έχει συνηθίσει το νεώτερο αμε-

ρικανικό θέατρο. Το έργο το χαρακτηρίζει μία γοργή εναλλαγή σκηνών που πλάθουν σιγά σιγά μία σύνθεση καταστάσεων και δημιουργούν μία ατμόσφαιρα. Οι τύποι του είνε ζωντανόι, εγαλμένοι απ' τη πραγματικότητα.

Τα ελαττώματα που ήχες να παρατηρήσει κανείς στο έργο είναι ένας ρητορισμός που ξεπερνάει τά θρια της ανεγκρίτικτης στο ρόλο του κυρ-Πάιν (Θαλής Τρικιατός) άκόμα ή ελλειψη δυνατών συγκρούσεων στη τρίτη πράξη που θα κορούφαν το έραμα.

Ο σκηνοθέτης Γ. Σεβαστιόγλου ακολουθώντας σωστό δρόμο στην ερμηνεία του δέν πρόβαλε υπερτροφικά την ατμόσφαιρα απ' τις έκδοτες εικόνας με κράτησε το έργο στη ρεαλιστική γραμμή του.

Δύο πράγματα στάθηκαν μονάχα άσχημα. Έκαινο το πρόχειρο σκηνικό που ήταν ελωσδιόλου έρω απ' το πνεύμα του έργου και το κομικό άγαλματάκι, (έξόσον δέν ήταν άπλό διακοσμητικό στοιχείο μά στρεχητήκαν πάνω του τρεις σκηνές έπρασι να προσχτεί).

Ο Αμ. Βεζίκης μάς έδωσε το Λέο Γκρόντον το κομμό της οικουγενίας.

Ο Γ. Παπές έδωσε με μεγάλη επιτυχία ρόλο του Γκάς Μίκαελς.

Από τους νέους ήθοποιους ξεχώρισε ο Γ. Μαρinos στο ρόλο του Τζούλιο. Ο Δ. Μήλας ένω στην πρώτη πράξη έδειξε πως έπιασε το ρόλο του Μπέν και ή δεύτερη απέτυχε άντεως δέν τον ελοκληρώσει. Καλόι στους ρόλους του ήταν άκόμα ο Α. Κατή-κρύρης, Γ. Αποστολίδης, Θ. Μορίσης, Γ. Δαμασιώτης, Λ. Ίωαννίδου και Ν. Βασταρδής.

Κ. ΚΟΓΙΖΙΑΣ

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

ΠΩΣ ΓΡΑΦΕΤΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο κ. Φάνης Μιχαλόπουλος, που από κάμποσο καιρό ανάλαβε να «φωτίζει» την ιστορική νεοελληνική πραγματικότητα παρουσιάζει μίαν άγνωστη χαλκογραφία του Α. Ύψηλάντη που κρατάει στάθα στο δεξί του χέρι—ένω περνάει τον Προϊθό, (Έθνος 25 3/47). Βέβαια και τα παιδιά του δημοτικού σχολείου ξέρουν πως ο Α. Ύψηλάντης ήταν «μονόχειρο» γιατί είχε χάσει το δεξί του χέρι απ' τα 1813. Στα σχετικά μάλιστα ερωτικά δημοσιεύματα («Νέα» 26 και 28/3/47) ο κ. Φ. Μιχαλόπουλος μάς πληροφορήσας πως «οι ήρωες ξιδανικεύονται» γι' αυτό ο Ύψηλάντης βοήθησε με δύο χέρια.

Στην περιγραφή αυτή του Ύψηλάντη έχουμε «λαθογραφία» που όπως θα ίδουμε έχει και το προηγούμενο της.

Στο «Εθνικόν ήμερολόγιον» του Μ. Π. Βρετιού (1863) ανάμεσα στη σελίδα 28 και 29 υπάρχει ή γνωστή εικόνα του Νεόφυτου Δούκα, έκτος κειμένου. (Βλ. φωτο. 1) Στο βιβλίο του κ. Φ. Μιχαλόπουλου «Τά Γιάννια κ' ή νεοελληνική Αναγέννηση και στη σελίδα 38 και 39 βροίκουμε την ίδια άκαθώς λιθογραφία με τη λεζάντα: ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ (μύνα ΙΖ' αιώνα—μέσα ΙΗ' αιώνα). Κάτω απ' την εικόνα υπάρχει κ' ή ιδιόχειρη ύπογραφή του ΑΝΘΡΩΠΙΤΗ (βλ. φωτογ. 2).

Η αλήθεια είναι πως στην εικόνα του Ν. Δούκα (ήμερολόγιο Βρετιού) δέν υπάρχει ή ιδιόχειρη ύπογραφή του ΑΝΘΡΩΠΙΤΗ!

Υποψ' απ' αυτά τά «ιστορικά» τεμπά διόλου άπίθανο να μάς παρουσιάσει ο κ. Μιχαλόπουλος νέα χαλκογραφία με τη λεζάντα:

«Χαλκογραφία του Α. Ύψηλάντη, με δεξιοχέρειον ύπογραφήν του στρατηγού, ένω διαβαίνει τον Προϊθόν. Δεξιά της εικόνας—εις τό άκρον δεξιά—διακρίνεται ή συγγραφής κ. Φ. Μιχαλόπουλος».

Γιά την εθνήν του πνευματικού ανθρώπου που άποφασίζει να μελετήσει τη νεοελληνική ιστορία δέν γράφουμε. Άλλοι σιτε αυτές οι λεπτομέρειες δέν άφορούν τον κ. Φάνη Μιχαλόπουλο.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΟΡΤΗ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Στις 24 Μαρτίου, ή Γαλλοελληνική Ένοση» και «ή δημοκρατική ένωση των Έλλήνων της Γαλλίας» όργάνωσαν συγκέντρωση έπ' ευκαιρία της εθνης μας γιορτής στην αθήνα του Μεδύσον Αλληλοσηθείας. Η γιορτή έγινε υπό την προεδρία του Μ. Μεντιέ, Μίλησαν οί κ.κ. Σοφρανόπουλος, Ν. Καζαντζάκης, ή κνισία Φ. Πορφύρογυνη και ο γάλλος δημοσιογράφος Ζ. Ντυρέν που μάλλος είχε γυρίσει από τά βροντά της Ελλάδας.

Στο καλλιτεχνικό πρόγραμμα πήσαν μέρος ή λαϊκή χορωδία του Παρισιού, ή κνισία Ζάν Σαγιό στο πιάνο και ή τραγουδίστρια Μάνυ Σοβαγκ. Χορεύτηκαν επίσης λαϊκό χορό.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Η μεγάλη Παρισινή έφημερίδα «Ce soir» δημοσιεύει συνέντευξη με τον ήθοποιό Αντώνη Γιαννίδη. Αφού ένθεται την καλλιτεχνική δράση των Ένωμένων Καλλιτεχνών, καθώς και τις επιθέσεις που έγιναν στο θέατρο αυτό το συγκρότημα, γιατί ή φιλοδοξία του ήταν να γίνει το θέατρο του λαού, τονίζει την άπόφασή του να ληφθούν, τόσο από καλλιτεχνικά σιελήχη όσο κι από φοιτητές, ελληνικό θέατρο στο Παρίσι.

ΝΕΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Οι σπουδαστές και άπόφοιτοι της Ανωτάτης Σχολής των καλών Τεχνών και της σχολής Αρχειογράφων εκδίδουν αυτές τις ήμέρες ένα Περιοδικό που θ' άρκαλείται άποκλειστικά με τις πλαστικές τέχνες. Οι νέοι αυτοί όσος γράφουν σε μία άγγελία για το περιοδικό, «θέλουν την παραπέρα ανάπτυξη της νεοελληνικής μας τέχνης, στηρίζοντάς την στο ζωντανό παρόν, ο' δει πιο καλό μάς κληροδότησε ή νεοελληνική μας παράδοση σε παράδειγμα και σε έργο, στον δραματικό ένός καλλιτέχνη μέλλοντος κι' άκόμα ο' δει πολίτημα μάς

παρέχει ή πλούσια παγκόσμια λογοτεχνική πείρα».

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ

Την ερχόμενη εβδομάδα παίζεται στον κινηματογράφο «Στάθ» μία γαλλική ταινία, ή «Μάχη των Σιδηροδρόμων». Στην ταινία αυτή, που θεωρήθηκε σαν ένα απ' τά καλύτερα έργα αντίστασης του κινηματογράφου και πήρε το πρώτο βραβείο στο κινηματογραφικό φεστιβάλ των Κανών, παίζουν τους ρόλους οχι ήθοποιοί, μ' άποκλειστικά σιδηροδρομικοί τ'άλληλοι. Απ' την πλευρά αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΣΕ ΔΙΔΩΜΟ

Τις μέρες αυτές τόρα γεγονός άποδείχνον, άκόμα μά φοβά, πόσο θανάσιμο είναι το ενδιαφέρον των σημερινών κρατούντων, για τά γράμματα και τις τέχνες: 1) Κλήθηκαν ν' άπολογηθούν, για τά φρονήματά τους, ύφνηγες του Πανεπιστημίου, διευθυντές έπιστημονικών ίδρυμάτων και ύφηρησών. Τό τί άκολουθεί αυτές τις άπολογίες είναι γνωστό: ή άπόλυση. Άνάμεσα ο' αυτούς υπάρχουν πολλά όνόματα και διερωμάται στη γενική εκτίμηση όλων για την έπιστημονική τους δράση. Τό αύθιο στραίζει, για την προκοπή του πολιτισμού του τόπου μας, τόσες ελλείδες ο' αυτούς. Τό σημερινό όμωσ κράτος δίκαιον δέν τους χρειάζεται!

Περιοδικά και έφημερίδες

Τό Βήμα. Στο φύλλο της 33/4 σημείωμα του Η. Βενέζη «Παραμονή» άπου αναπολεί τό γιοστολόγιο της εθνης. Στο φύλλο της 25/3 άρθρο του Α. Τερζάκη απ' άφομή το «Λούι Μπιάς» άπου κάνει μερικές σκέψεις για τό σωματισμό. Άρθρο επίσης του Ε. Παπαϊούτου στο φύλλο της 26/3 για την «Ποιητική Αιτιουργία».

Στο φύλλο της 27/3 άρθρο του Κ. Λημαρά «Η τοπική ιστορία μας» άπου έπαινείται τό τελευταίο βιβλίο του Κ. Αμαντιού «Τά γράμματα εις την Χιον κατά την Τουρκοκρατίαν 1586-1822».

Στο φύλλο της 2/4 άρθρο του Α. Τερζάκη με τον τίτλο «Τίμια όπλα» που αναφέρεται στο πρόβλημα της ήθνης και συμπεραίνει «και για να ξεπεράσουμε την ήθική κρίση της άνθρωπότητας άς έχουμε απ' όψει μας πόσος πρέπει ποιά» απ' όλια να λύσουμε τό έλικό πρόβλημα της.

Ρίχος της Δευτέρας. Στο φύλλο της 24 Μαρτίου άρθρο του Γ. Λαμπρινού για τό ήθικό άνάστημα, την πνευματική και άνομιστική προσωπικότητα του Γ. Ζέβρου. Επίσης άρθρο του Κ. Βασιλάκη για τό νόημα της εθνης γιορτής και μελέτια του Ο. Πετράνου για τό μίσος των Άγγλων κατά του Κολοκοτσάνη.

Στο φύλλο της 31/1 ενδιαφέρουσα συνέντευξη του Α. Παυλίδη με τον δωδεκανήσιο καθηγητή του Πανεπιστημίου Αν. Βολωνάκη που ύποστηρίζει ότι πρέπει με κάθε τρόπο να ήμποδηται ή μεταφορά του ήμυρβιλον πόλεμου στα Δωδεκάνησα. Ιστορική έπιφυλλίδα του Γ. Κορδάτου για τά «Κυθναϊκά» και β' άρθρο του Γ. Λαμπρινού «ή μικροπολιτική του πνεύματος» άπου συμπεραίνει ότι τό κήρυγμα του κ. Χάση είναι άντιγραφή του Μοριβήλη με άλλους φραστικούς τρόπους.

Στο φύλλο της 7/4 άρθρο του Γ. Λαμπρινού τά «εξειλιμένα του ήμπερλισμού» δηλαδή τά άμερικανικά προπαγανδιστικά βιβλία που έχρονται για να προετοιμάσουν τό έδαφος της αμερικανικής επέμβασης. Ιστορική έπιση έπιφυλλίδα του Γ. Κορδάτου για τό μεγάλο στοχαστή Α. Κοραή. Άπόψεις του Φ. Ανωγειανάκη για τον τρόπο που πρέπει να μεταδίδεται τό δημοτικό τραγούδι από τόρα διοφανικό σταθμό, άρθρο επίσης του Α. Παυλίδη για τους άγώνες του Κυπριακού λαού στο έργο του Παλαμά. Ένδιαφέροντα άναπόκριση για τί βίαιη σύζτηση που έγινε ανάμεσα σ'όνό νεγρο Κροάτην σχετικά με τον έξοντωτικό διαγμό των νεγρων που κάνουν οι Αμερικανοί.

Μάχη. Στο φύλλο της 24 Μαρτίου άρθρο του Α. Κοκκούλα άπου ελλήγεται ή ταχική της λογοκρισίας των κειμένων που έφαρμάζει το Έθνικό Θέατρο.

Στο φύλλο της 31/3 κριτική του Α. Πανσέληνου για τί μελέτη του «Ερωτόκριτου» του Γ. Σεφέρη και ή ταχική κριτική συνηγορία του Α. Κοκκούλα για τό Ρουί Μπιάς και του Σ. Βασιλείου για την έκθεση του Γ. Γαίτη.

Στο φύλλο της 7/4 άρθρο του Α. Κοκκούλα για την κινηματογραφική άπόδοση του Ερωτικού όου του Σαίξπηρ και κριτική του Α. Πανσέληνου για τους ψαλμούς του Λαυτί δε μετ'έφραση του Κ. Φιλίγγου.

Μόρφωση άρ. 11. Αναφέρουμε τό άρθρο «τά Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σοβιετικού κινηματογράφου» άπου ζετιάζεται διεξοδικά τά αισθητικά και ιδεολογικά προβλήματα του σοβ. κινηματογράφου. Επίσης ή συνέγεια μελέτη του Γ. Αλεξανταροφ «Η φιλοσοφία την εποχή της αναγέννησης».

Κουμ Έπιθέωρηση. άρ. 5. Άπό τά περιεχόμενα αναφέρουμε τό άρθρο του Κ. Καραγιώργη για τό Νίκο Καρβούνη και τί μελέτη Γ. Βουρπά για

τόν «Ιστορικό Γιάννη Ζέβρο». Επίσης άρθρο του Μ. για τον «Άνθρωπο και ή μηχανή» άπό μαεστική σκοπία και διεπιστητομένο δοκίμιο του W. Προβλήτα έμφυλλου πόλεμου» άπου ζετιάζεται στρατηγικά, κοινωνικά, πολιτικά και ήθικά ή ελληνικός ήμυρβιλος πόλεμος.

Νέα Οικονομία. φνλ. 6. Άπό τά περιεχόμενα σημειώνουμε τό άρθρο του Άγγ. Αγγελοπούλου «Αναγνηση στο έθνοιστολόγιο του Πόρτερ» καθώς και έπιστολή του Κ. Βαρθαρόπου λός τό Διοικητή για την οικονομική πολιτική.

Νέοι Σταθμοί. Κνκλοπόρηος το ή φύλλο, Δημοσιεύονται ποιήματα του Ν. Βαστάκου, Α. Παυλίδη, Γ. Αμπαίτη, Γ. Παπαγιαννά, Τ. Καρβήλη και Γ. Αημητιάδη.

Επίσης άρθρο του Γιάννη Κορδάτου για τίς πρώτες μορφές της τέχνης και του Γ. Κοιζούλα για τά σχέδια του Α. Μεγαλίδη. Συνέγεια της μελέτης του Σ. Τσακίρη για τί ρεαλισμό του Παπαδιάντη και διηγήματα του Κούλη Ζαμπανά και Γ. Πολιτάρη.

Μακεδονικά Γράμματα. φνλ. 3-6 Συνηγορία του Α. Παγορίτη, Π. Σπαρδογιάνη, Γ. Δέλιου, Μ. Τσάχη κ. ά.

Κοιλίας άρ. 16 (Θεσσαλονίκη) με συνηγορία του Γ. Στοιαννίδη, Ρένου Αποστολίδη, Ζ. Οικονομίου, Γ. Σβορώνου Ζωής Καρβήλη κ.ά.

Μετώρα. φνλ. 2ον (Γρίκαλα) Στη συνηγορία ζετιάζονται διάφορα ιστορικά λαογραφικά και πολιτιστικά προβλήματα της Θεσσαλίας. Συνηγορία Ν. Βένης, Ν. Παπάς, Α. Χατζογάκης, Μ. Πετρίδης κ.ά.

Βιβλία

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Άπόκριση, ποιήματα γραμμένα στη Μέση Ανατολή με τον καιμό της Ελλάδας, σελ. 30. Αθήνα.

ΑΓΙ ΘΕΟΡΟΥ: Δρακογονιά, ποιήματα, ζυλογραφίες Σ. Βασιλείου, σελ. 47. Έκδοτης Αστός Αθήνα 1947.

ΗΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΠΑ: Ο κήρυκος της Κόλασης (1941-1946) 34 ποιήματα. Αλεξάνδρεια 1946.

ΝΙΚΟΥ ΑΝΑΡΧΟΥ: Τό ειδύλλιο των ειδύλλιον σε δεκατέσσερα τραγούδια μ' ένα πρόλογο κ' ένα έστερογράφο σελ. 128. Imprimerie Polyglotte N. L. Dantigny, Paris 1947.

ΟΛΥΣΣΑ Κ. ΕΞΑΡΧΑΚΗ: Αντικό διαγμο, Ποιήματα, σελ. 40 Αθήνα 1947.

Π. Γ. ΚΕΡΑΣΙΩΤΗΣ: Συνθετικές ίνες, σελ. 183 Αθήνα 1947.

ΓΙΑΝΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Στά χρόνια του πόλεμου δ τραγουδιών, ποιήματα σελ. 30. Έκδ. οίκου Π. Αημητιάδου Α. Ε. Αθήνα.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ: Ερωτόκριτος, (μελέτη) σελ. 67 έκδοσης Α. Μ. Σκαλίτη.

ΗΛΙΑ Π. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗ: Με τίς άνωίδες, ποιήματα, δεύτερη έκδοση σελ. 80. Έκδοση «Μορφών» Θεσσαλονίκη, 1947.

Α. ΗΓΩΝΙΤΗ: Καρτερούνας τον ήλιο. Ποιήματα, σελ. 48 Θεσσαλονίκη 1947.

ΚΙΤΣΟΥ Α. ΜΑΚΡΗ: Λαϊκές ζωγραφίες στο άρχονταίκο του μοναστηριού του άη- Λαυρεντίου στο Πήλιο. Βόλος 1947.

Κ. ΘΕΟΥ: Τά ελληνικά συνδικάτα στην πάλη ενάντια στο φασισμό και για την ανεξαρτησία τους σελ. 40. Έκδοση «Εργατική» Αθήνα 1947.

Άλληλογραφία

Σ. Φωσγογιολά, Β. Μυρτάλη, Φ. Ναγρέτη, Ε. Βς, Κ. Βασιό, Π. Π. Π. Σ. Αλεξίου, Νικ. Μακ Π. Φαίδων, Α. Παρίση, Χο. Κανέλλου: Τό περιοδικό μας είναι αναγκασμένο ν' άπαντήση στους πάρα πάνω ύπαγνώστες του και πάλι με μία γενική άπάντηση, γιατί όια αυτά τά ποιήματα όν-

τας οι πρώτες εκδηλώσεις από τό αντίκρουσμα με τί ζωή δε μπορούν να ξεπεράσουν τά όύνορα μάς δικαιολογημένης μετριότητας άπό έλλειψη και πείρας και ταχικής. Καταλαβαίνουμε τον έθνοισαισμό των νέων αυτών συνηγορών μας και τους συμβουλευόμενους να μη σταματήσουν να δουλεύουν και γρήγορα ελπίζουμε να φτάσουν σε μία έννηξη έφευραση. Περιμένουμε να τους ξανακρίνομε.

Κ. Αρ. ύνη: Συμφωνούμε με τίς ύποδείξεις που μάς κανέτε στο γράμμα σας άλλα στους δόσκολους αυτούς καιρούς οι έπιτροπές δέν είναι κατορθωτά πράγματα.

Μ. Αναγνωστακήν: Σας εύχαριστούμε για τό γράμμα σας.

Ντ. Δουμάκης: Νομίζουμε ότι τό ποιήμα σας αυτό είναι καλύτερο από τό άλλο που διαφωνήσαμε. Τό γράμμα σας θα τό δώσουμε στην Σ. Ε.

Κλ. Λαύρα: Δε νομίζουμε πως άκόμα μπορούν να θεωρηθούν τέχνη αυτά

που γράφτε. Δείτε και μόνοι σας άπό τον όν στίχο. Σαν τό γάλα του μπαλντιερισμού απ' τό βούλι της μάννας.

Θ. Βλάχο-Αιολίο: Δυστυχώς τό λάβαμο μετά τίς 25 Μαρτίου.

Ίάσωνα: Τό ποιήμα σας δέν μάς ικανοποιεί καθόλου. Συμφωνούμε με τίς άπόψεις όλων σας, θα προτιμούσαμε όμως τό γράμμα να ήταν περισσότερο ρεαλιστικό.

Π. Γαλαξία: Άκόμα σάς λείπει ή πείρα του διηγήματος. Είναι περισσότερο χρονικό.

Μ. Κατοινική: Δέν ξεληνάει τά όύρα του χρονικού.

Γ. Ροδάκη: Και για τίς τό ίδιο.

Φνλ. Μήτσο: Δέν είναι κακό. Προσπαθήτε όμως να μην άπλώνετε τόσο.

Ο. Αποσίθη: Προσπαθήτε να είνε περισσότερο τέχνη και λιγότερο χρονικογραφία.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΪΡΟΥ

(Συνέχεια από τί σελίδα 121)

μιά καλή σύνθεση αρκετά ρυθμική.

Τό «γύρω απ' την Αθήνα» του Δ. Βασιλικιώτη, που είναι νωστό στους τό Κάιρο από διάφορες εκθέσεις του, μάς συναρπάζει απ' την έντονη ποιήση του και την άπλη του τεχνοτροπία.

Σταματούμε μπροστά στις ζυλογραφίες. Πρώτα—πρώτα μία άφαρτική «νεκρά φύση» του Γάσου που παρηγορεί για πολλά πράματα. Έχει πολλά, κ' ή σύλληψη της είναι άρτια κ' ή έκτέλεση της πολύ καλή. Ο θρήνος των Καλαβρύτων του Σπύρου Βασιλείου άποστά ή την προσοχή μας. Ταλέντο πιο άνισο απ' τον Γάσο, μά δυναμικό άνήσυχο και αρκετά προσωπικό. Ο «Μήλος» του Θεοδορόπουλου αξίζει να αναφερθεί και «τά καρναβάλι» της Έλένης Κωνσταντινίδου, άν και κάπως άνεκδοτικό. Το «τοπίο της Αθήνας» έζλο σκαλισμένο με σογιαί, ειδική τεχνοτροπία του Ε. Παπαδημητρίου, είναι τό ξεχωριστό έργο αυτής της γωνιάς.

Τώρα ή σειρά της γλυπτικής. Στους παλιούς καιρούς οι θεοί κατέβαναν από τον Όλυμπο για ν' άναμυχτούν με τους ανθρώπους. Τώρα, ή έρη γη, μάς στέλνει γλυπτά όπου σ' αυτά άναπαύεται ένας θεός σπινθήρας που κανέι τους άπλους θνητούς να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

Τά γλυπτά είναι τά καλύτερα έργα που μάς έστειλε ή Ελλάδα. Μεταξύ των καλλιτεχνών που άξέτι να λησμονήσουν την καθημερινή πραγματικότητα. Μά κ' έξαρχής λέμε πως τό κατορθώνουν.

ΟΙ ΤΟΜΟΙ 1945 ΚΑΙ 1946 ΣΕ ΚΑΛΙΟΙΣΤΟ ΔΕΣΙΜΟ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ.

Ἐλευθέρα Γράμματτα

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο)

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα.

Τὸ Νεόκαστρον πίπτει καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπηρθεὶς διὰ τοῦτο ἐκήρυξεν ὅτι μέλλει νὰ εἰσβάλλει εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μεσσηνίας. Ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχίων ἐκείνων φύσει δειλὸς φοβηθεὶς τὴν ἐξόδον ταύτην τὴν μελετωμένην τοῦ ἐχθροῦ ἀντὶ νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ τρέξῃ ἐναντίον του, συνάζει τὰ πράγματά του, τὰ γυναικόπαιδά του καὶ φεύγει νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη, καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μεσσηνίας μένουσιν ἤδη παντρημοί. Ἐγὼ εὐρισκόμενος τὴν προχθὲς εἰς Φρουνηζαλοκάμαρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον Σά: ἔγραψα, ἀνταμώθην μὲ τὸν ὑπουργὸν τοῦ πολέμου κ. Διονύσιον Μούρτζινον, μὲ τὸν Ἰζανετάνην, Πιέρρον Βοϊδὴν καὶ λοιποὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Σπάρτης καὶ ὁμιλήσαμεν ἐκτεταμένως περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πεφοβισμένοι καὶ αὐτοὶ καὶ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ στρατιῶται τῆς Σπάρτης, ἀντὶ νὰ ἐβγῶσιν, ἀφοῦ τοὺς παρεκίνησα ἀρκετὰ καὶ νὰ συσσωματωθῶμεν ὅλοι καὶ νὰ τρέξωμεν ἐμπρὸς διὰ νὰ προκαταλάβωμεν τὰς θέσεις, σύρονται ὅλοι εἰς Καλαμάταν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐμφαίνων εἰς τὸν Μεσηνιακὸν Κόλπον καὶ τὸν κτυπήσῃ στεκόμενοι εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν τοῦ Ταυθίου καὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ φιλόπατρις Κ. Α. Μαυρομιχάλης χθὲς ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν διὰ τὴν Καλαμάταν ἢ Νησί, ὅπου μέλλει καὶ αὐτὸς νὰ μείνῃ. Αἴτιον δὲ τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεώς του ἦτον καὶ διότι ἀρρώστησεν ἀπὸ τὴν ποδαλγίαν του καὶ διότι οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Σπάρτης τὸν ἐβίασαν καὶ αὐτὸν νὰ συρθῇ ὀπίσω εἰς Καλαμάταν. Ἐν ὅσῳ εὐρίσκειτο ἐδῶ ὁ λαὸς εἶχε κάμπωσιν ἀναψυχὴν καὶ ἐξ ἐναντίας ἤδη ἀφ' οὗ τὸν εἶδεν ἐπιστρέφοντα ἐμικροψύχησεν ὑπέριμετρα καὶ ἐδειλίασεν τόσον, ὥστε, ὡς ἄνω εἶπον, φεύγει νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη. Ἐγὼ χθὲς ἀναχωρῶν ἀπὸ Φρουνηζαλοκάμαρον ἠρχόμεν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀνταμωθῶ μὲ τὸν φιλόπατρι Μαυρομιχάλην καὶ νὰ συσχεφθῶ μετ' αὐτοῦ τὰ εἰκότα, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἐνῶ ἐγὼ ἠρχόμεν ἢ ἐκλαμπρότης του ἐπέστρεφεν ἀπὸ ἄλλην ὁδὸν καὶ οὕτως δὲν ἐμπόρεσα νὰ ἀνταμωθῶ. Ἡ μόνη αἰτία τοῦ ἐνταῦθα ἐρχομοῦ μου εἶναι μόνον καὶ μόνον διότι εἶδον ἀπελπισμένον τὸ πᾶν καὶ ἐπροχώρησα εἰς τὰ Κοντοβούνια ταῦτα, διὰ νὰ ἐμψυχώσω καὶ ἐνθαρρύνω τοὺς λοιποὺς διὰ νὰ τρέξωσιν ἐπομένως. Ἡθρον δὲ μὲ 1500 σχεδὸν στρατιώτας, καὶ ἐνῶ ἤλπιζον νὰ μοῦ προστεθῶσιν ἀκόμη πεντακόσιοι Σπαρτιάται, διότι μοῦ τὸ ὑποσχέθησαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Σπάρτης, μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν εἶδον τίποτε, μ' ὅλον τοῦτο ἀκόμη ἔχω ἐλπίδας ὅτι θέλουν μὲ ἔλθειν. Ἐδῶ ἀπεφάσισα νὰ συγκεντρωσῶ ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ ἐντεῦθεν νὰ προχωρήσωμεν σὲ ἐμπρὸς ὅπου ἦθελεν

ἐγκοιθῆ. Θέλω παρακινήσει τοὺς Ἀρκάδας νὰ ἔλθωσιν ὅσον τάχιστα ἐδῶ καθὼς καὶ τοὺς Καρυτινοὺς, ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον παρετήρησα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρυταίνης, εἶδον, ὅτι ἢ μέχρι τοῦδε ἀργοπορία τῆς στρατολογίας ἐστάθη ἀπὸ ἀνενεργείας τινὸς Κολοκοτρινοῦ, καὶ διὰ νὰ μὴν ἀργοπορῶσι περισσότερο καὶ ἢ ἀργοπορία αὕτη βλάπτει καιρίως τὸ ἔθνος, ἀνάγκη πᾶσα τὸ Σ. τοῦτο Σῶμα νὰ ἐπιτάξῃ τὸν Κ. Θεόδωρον Κολοκοτρινοῦ, ἐὰν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Διοικήσεως ἐκβήκεν νὰ ταχίῃ τὸν ἐκεῖ πηγαίον του καὶ τὴν στρατολογίαν ταυτοχρόνως, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ συγκεντρωθῶμεν ἱκανοὶ πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις, ὥστε νὰ κινήθωμεν ἐναντίον του ἐγκαίρως. Ὁ ἐχθρὸς εἶπεν εἰς τοὺς ἀπὸ Νεόκαστρον ἡμετέρους ἐξεληθόντας, ὅτι μέλλει νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Μεσηνίαν, ἀλλὰ τοῦτο ἐγὼ δὲν πιστεύω, πιθανότερον μὲ φαίνεται, ὅτι θέλει πασχίσει νὰ ἀπεράσῃ διὰ τῆς Ἡλίδος εἰς Πάτρας διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ἀντίπερα εὐρισκόμενους Ἀλβανοὺς ἴσως καὶ νὰ ἐμπορῆσῃ νὰ σύρῃ ἐξ αὐτῶν εἰς βοήθειάν του, διὰ ταῦτο οἱ Σεβαστοὶ Διοικηταί, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν φροντίδα τοῦ νὰ ἐκτελῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ νὰ προκαταλάβωσιν τὰς δυστυχίας του, ἄς σκεφθῶσι βραδέως, ἀλλ' ἄς ἀποφασίσωσι ταχέως τὰ δόξαντα διὰ τὴν σωτηρίαν του. Κοίνω ὁμῶς χρέος μου νὰ ἀναφέρω ὅτι πρέπει νὰ διορισθῶσι ἀρχηγοὶ ἀξιοὶ καὶ ἐμπειροὶ εἰς τὰς παρούσας ἐκστρατείας διότι γνωρίζετε κάλλιστα ἢ ἀναξιοῦς καὶ ἢ ἀπειροὶ τῶν προλαβόντων ἀρχηγῶν ἐπέφερον τὰ μύρια κακά, καὶ κινδυνεύει νὰ χάσῃ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος. Ὁ κίνδυνος πρέπει νὰ προληφθῇ ταχέως ὁ ἐχθρὸς νὰ κτυπηθῇ τῶρ ἀμέσως ἐν ᾧ ἴσως καταγίνεται νὰ σχεδιάζῃ, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐνεργῇ τὰ σχέδιά του, διότι τότε θέλει μᾶς γίνῃ πολλὰ ἐπιζήμιος καὶ εἰς τοῦτο ἄς ἀκούσωμεν τὸν φιλόπατρι Δημοσθένην, ὅστις ἐφώνασεν εἰς τοὺς τότε Ἀθηναίους διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Φίλιππον ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, διότι ἄλλως θέλουν βλαφθῇ,

ὡς καὶ ἐβλάφθησαν.

Κύριοι! Βλέπετε κάλλιστα ὁποῖον κίνδυνον τρέχει τὸ ἔθνος, βλέπετε πρὸς τοὺς καὶ τὴν ἀπελπισίαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐγίνεν δειλός, καὶ διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Νεοκαστροῦ, καὶ διὰ τὴν ἀκινήσιν μας. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἀσφαλὴς ἐξόδος τῶν ἐν Ναβαρίνῳ καὶ Νεοκαστρῷ ἐγίνεν πολλῶν κακῶν αἰτία, καὶ τρέμω μὴν γίνῃ καὶ ἀπευχαιότερων καὶ φορικτοτέρων δεινῶν, διὰ τοῦτο δι' ἀγάπην θεοῦ γίνετε δραστήριοι καὶ ἐνεργητικοὶ διὰ νὰ προληφθῇ ὁ κίνδυνος. Ταῦτα Κύριοι ἔχω χρέος μου νὰ ἀναφέρω καὶ παρακαλῶ νὰ ἔχω ταχέως τὴν ἀπόκρισίν σας.

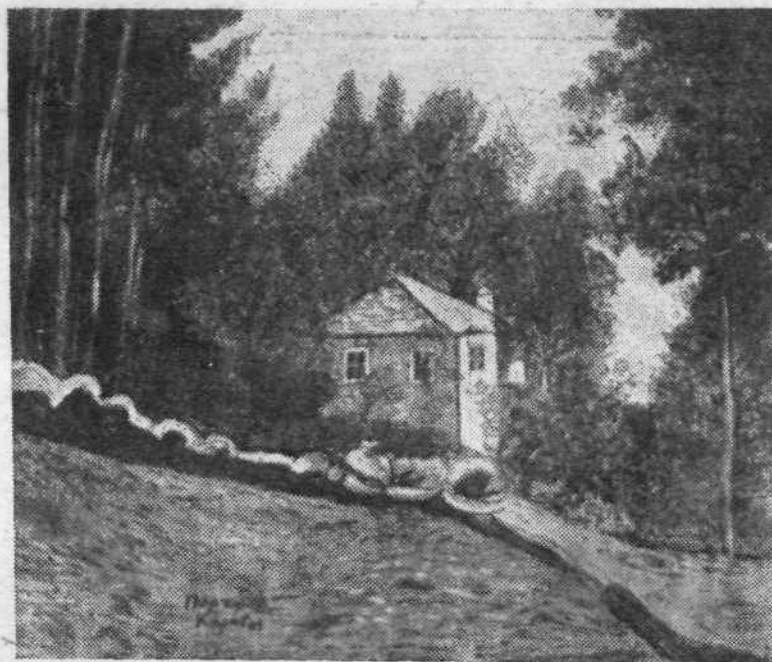
Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν Γρ. Δικαίος
Τὴν 14 Μαῖου 1825. Δραῖνα, χωρὶν Ἀνδροῦσης

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα!

Γνωρίζε κάλλιστα ἢ Διοικήσεις, ὅτι ἢ οἰκογένεια τοῦ φιλοπάτριδος κ. Π. Μαυρομιχάλη ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγώνος μας ἐπρόσφερον τὰς πλέον μεγαλυτέρας ἐκδουλείσεις εἰς τὸ ἔθνος, καὶ ἔκαμεν τὰς πλέον μεγαλυτέρας θυσίας ὁποίας ἄλλος κανεὶς δὲν ἔκαμεν. Αἱ ἀπαραιτήτως αἰσθηταὶ δὲ θυσίαι αὐταὶ τῆς φιλοπάτριδος οἰκογενείας ἀπαιτοῦσι καὶ παρὰ τῆς Διοικήσεως τὴν ἀνήκουσαν ἀνταμοιβὴν μᾶλλον πρὸς πλειότερον θάρος καὶ ζῆλον ὑπὲρ πατρίδος, ἢ ἀνταμοιβὴν τῶν λαμπρῶν ἐκδηλώσεών της. Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἰς τὸν παρόντα κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμόν μας ἔχασεν ὡς εἶναι γνωστὸν δυὸ καλοὺς πατριώτας—ὁ μὲν εἰς μαχόμενος ἐλαβῶθη καιρίως καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν—ὁ δὲ ἕτερος Γεώργιος λεγόμενος κρατεῖται ἤδη ὑπὸ φύλαξιν τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ.

Κύριοι! Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην μεγαλυτέρα ἀνταμοιβὴ εἰς τὴν φιλοπάτριδα. Π. Μαυρομιχάλην δὲν νομιζῶ ἄλλην παρὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ νοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τοῦτο εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλει ἐξάψει νέον ζῆλον εἰς τὴν γενναίαν ψυχὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὑπὲρ πατρίδος. Ἄλλον τρόπον δὲν γνωρίζω πρὸς τὸ παρὸν ἀπελευθερώσεως εἰμὴ τὸ νὰ δώσωμεν τοὺς αὐτοῦ εὐρισκόμενους πασάδες καὶ λοιποὺς ἀξιοματικούς τοῦρκους καὶ νὰ λάβωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοὺς ὁποίους κατὰ δυστυχίαν κρατεῖ ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς. Τοῦτο θέλει ἐμψυχώσῃ τὸν λαὸν πολὺ, διὰ τὴν τὴν Διοίκησιν ἀπελευθερώσαν τοὺς πατριώτας, καὶ διὰ τὸν ὁ λαὸς ἴδῃ ταυτοχρόνως τόσους ἄλλους πατριώτας σημαντικούς οἵτινες ποτὲ ὀδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸ στάδιον τῆς Νίκης. Ἐνα τοιοῦτον πρᾶγμα θέλει κινήσει ἐν γένει τὴν φιλοτιμίαν ὄλων διὰ νὰ τρέξωσι προθύμως εἰς τὸ πεδὸν τοῦ Ἄρεος νὰ ἐκδικηθῶσι τὰ προλαβόντως ὑπὲρ πατρίδος χυθέντα αἵματα. Ἀναφέρω λοιπὸν κατὰ χρέος τοῦτ' αὐτὸ πρὸς τὸ Σ. τοῦτο Σῶμα καὶ παρακαλῶ θερμῶς νὰ σκεφθῇ τοῦτ' αὐτὸ καὶ ν' ἀποφασίσῃ τὸ λυσitteσθρον. Μὲ βαθὺ δὲ σέβας ὑποσημιούμαι.

Ὁ ὑπ. τῶν ἐσωτερικῶν Γρ. Δικαίος
Τὴν 15ην Μαῖου 1825, Δραῖνα

ΘΕΟΦΙΛΟΥ: Πορταριά - Κάραβος (Τοιχογραφία, 1912. 1,50 × 1,67)